

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí v teorii a praxi

Diplomová práce

Tereza Vacková

Vedoucí diplomové práce:
doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.

Datum uzavření rukopisu: 30.11.2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

.....

Tereza Vacková

Za pomoc poskytovanou mi při zpracování této diplomové práce bych ráda poděkovala její vedoucí, vážené a laskavé paní Doc. JUDr. Sentě Radvanové, CSc.

S úctou Tereza Vacková

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Výživné a vyživovací povinnost.....	8
2.1. Vztah k rodinnému právu.....	8
2.2. Obecně o vyživovací povinnosti	8
2.3. Pojem „Výživné“	9
2.4. Druhy vyživovací povinnosti	11
3. Vyživovací povinnost rodičů k dětem	13
3.1. Charakteristika	13
3.2. Subjekty vyživovací povinnosti	14
3.2.1. Dítě.....	14
3.2.1. Rodič.....	15
3.3. Rozsah vyživovací povinnosti.....	17
3.3.1. Odůvodněné potřeby oprávněného	18
3.3.2. Schopnosti a možnosti povinného	20
3.3.3. Zásada podílet se na životní úrovni rodičů	24
3.3.4. Osobní výkon péče o dítě a péče o společnou domácnost.....	25
3.3.5. Doporučující tabulky a výživné.....	26
3.4. Trvání vyživovací povinnosti.....	28
3.4.1. Vznik vyživovací povinnosti	28
3.4.2. Změna vyživovací povinnosti.....	29
3.4.3. Zánik vyživovací povinnosti.....	31
4. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům	34
4.1. Charakteristika vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.....	34
4.2. Subjekty vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.....	34
4.3. Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	35
4.4. Trvání vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	37
4.4.1. Vznik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.....	37
4.4.2. Zánik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	38
5. Společně o vyživovací povinnosti	40
5.1. Obnovení vyživovací povinnosti.....	40
5.2. Způsoby plnění vyživovací povinnosti	40
5.3. Započtení výživného	42
5.4. Promlčení výživného.....	42
5.5. Plnění výživného za jiného	43

5.6.	Zálohování výživného	44
5.6.1.	Historie „zálohování výživného“	46
5.7.	Vyživovací povinnost a sociální dávky.....	49
5.8.	Vyživovací povinnost a dobré mravy	50
6.	Řízení před soudem ve věcech výživného	51
6.1.	Charakteristika	51
6.2.	Zahájení řízení.....	53
6.3.	Účastníci řízení.....	55
6.4.	Průběh řízení	57
6.5.	Rozhodnutí soudu.....	58
7.	Výkon rozhodnutí	61
7.1.	Soudní výkon rozhodnutí	61
7.2.	Výkon rozhodnutí exekucí	62
8.	Trestní právo a vyživovací povinnost.....	63
9.	Budoucí právní úprava občanského zákoníku a výživné.....	69
10.	Závěr	71
	Seznam literatury	73
	Seznam článků	75
	Internetové a další zdroje	77

1. Úvod

V posledních letech stále slyšíme o krizi rodiny, o zániku rodinných vztahů, o rozpadu vazeb. Téměř polovina manželství v České republice se rozvádí, v Praze je to dokonce více než padesát procent. Příčiny lze hledat v dnešní rychlé době, moderní technice, přemíře informací o nevázanosti celé společnosti a rovněž ve faktu, že si většina dnešní společnost myslí, že už při prvním problému v partnerských vztazích, by dotyčný neměl snášet velká příkoří a místo řešení problémů by měl svoji starou rodinu raději vyměnit za novou. Dennodenně jsme přesvědčováni o tom, že něco potřebujeme, chceme, že naším hlavním životním sílem je zábava a povinnost se bavit vůbec. Přestali jsme na sobě pracovat, vše chceme mít hned, dnes – lepší vztah, větší dům, lepší auto. Vidět je to nejen na zvýšení poptávky po spotřebitelských úvěrech, které mnoho rodin vedou do záhuby.

V důsledku odcizení vztahů v 21. století a neschopnosti komunikovat, diskutovat o problémech, je pro většinu z nás snazší odstříhnout starou rodinu a pořídit si nový vztah, zdánlivě bezproblémový. Z většiny partnerských vztahů či manželství, ale vznikají potomci, a právě ti pak nejhůře snášejí rozchod rodičů a handrkování se o stanovení výše výživného. V tomto ohledu jsou nově nápomocny doporučující tabulky z dílny ministerstva spravedlnosti, které procentuálně určují výši výživného z příjmu rodiče v závislosti na věku dítěte. Tabulky jsou čím dál oblíbenější, podporují určitou právní jistotu v podobě jistoty alespoň přibližné výše výživného. Stanovení výživného v obou hlavních povinnostech bývá totiž pro oba rodiče i dítě klíčové.

Dalším zajímavým atributem, který jsem zkoumala, je pojem zálohování výživného, který není v dostupné české literatuře příliš popsán. Jde o atribut, na který se lze dívat ze dvou pohledů. Důležitějším hlediskem je zálohování výživného státem, které je již v mnoha evropských zemích zakotveno. U nás i přes několik pokusů stále ne.

V dalších kapitolách řeším rovněž aktuální situaci na poli výživného a trestního práva z hlediska trestného činu zanedbání povinné výživy. Pokud povinný neplní svoji vyživovací povinnost dobrovolně, je pro něj prvním trestem už výkon rozhodnutí, a v některých případech nese neplnění této povinnosti dokonce další trestněprávní důsledky. Ke spáchání přečinu zanedbání povinné výživy dochází v České republice velmi často, v dnešní době je pro tento skutek trestně stíháno více než 10 000 osob. Je až s podivem,

kolik rodičů nechce svým dětem, své vlastní krvi, dopřát náležité výživné.

Domnívám se, že oblast vzájemného výživného mezi rodiči a dětmi je stále aktuálním tématem se spoustou problematických otázek, jež je třeba řešit. Na diskusi by měla mít zájem celá společnost, protože vyživovací povinnost se dotýká každého jejího člena. Přála bych si, abychom se zastavili a zamysleli se nad tím, co nám konzumní svět a potřeba vydělávat velké peníze dává, zda by nebylo lepší jít cestou ke spokojenému životu v pevných rodinných vztazích a utužování přátelství, protože to je přeci po zdraví to nejdůležitější.

Tato práce vychází z právního stavu platného ke dni 1. 11. 2011.

2. Výživné a vyživovací povinnost

2.1. Vztah k rodinnému právu

Velký sociologický slovník vymezuje rodinu jako "původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci" s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů.¹

Rodinou (podle sociologické definice) je skupina osob (případně více skupin osob) navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Existuje několik variant uspořádání rodiny. Základní ("jádrovou") rodinu tvoří muž a žena a jejich děti, zatímco rozšířená rodina zahrnuje také prarodiče, tety, strýce i bratrance. Dalšími modely jsou polygamní (obvykle patriarchální) rodina a neúplná rodina s jedním rodičem (obvykle ženou). Ačkoliv právní řád České republiky rodinu výslovně nedefinuje, pokládá za ni především rodinu založenou manželstvím. Rodinu lze však zároveň chápat i jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a příbuzenskými vztahy, ale také jinými obdobnými vztahy, a zvláště společným způsobem života.

Rodinné vztahy jsou velmi složité, to jistě všichni dobře víme a zažíváme. Skládají se ze složky osobní a majetkové. Majetková stránka těchto vztahů hraje v dnešním světě významnou roli. Po staletí byla rodina základní ekonomickou jednotkou a skupinou osob pokrevně spjatých, které se o sebe vzájemně staraly. V dnešní době často přetrvává model, kdy žena a děti jsou závislé na muži jako živiteli rodiny nebo část rodiny je závislá na ostatních příbuzných. Vzájemná pomoc rodiny se v odborné literatuře nazývá alimentace nebo vyživování.

Rodinné právo patří do práva soukromého a jeho obecným základem je právo občanské.²

2.2. Obecně o vyživovací povinnosti

Pojmy „vyživovací povinnost“ nebo „výživné“ jsou synonyma. Lze jich použít ve stejném smyslu. Ve starší literatuře se vyskytují také pojmy „alimenty“ či

¹Petrusek, M.: Velký sociologický slovník, Praha: Karolinum, 1996, II. str. 940

²NOVÁ, H.; TĚŽKÁ, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 6-10

„alimentační povinnost“. Sám zákon o rodině³ používá oba prvně uvedené pojmy, přičemž ani jeden nevymezuje. Nenalezneme zde žádnou definici těchto pojmů. Poslední dobou se v teorii i právní praxi ustálil pojem „výživné“.⁴

2.3. Pojem „Výživné“

Institut výživného je upraven zákonem o rodině č. 94/1963 Sb. v části třetí nesoucí název „Výživné“. Pojem „výživné“ není sice pojmem souborným, ale jeho užívání se vžilo pro svou stručnost a zejména výstižnost. „Výživné“ je především označením majetkového souboru (věcí a jiných právních předmětů, o nichž platí, že jsou penězi ohodnotitelné), který poskytuje jedna osoba osobě druhé proto, aby jí vyživovala, tj. aby uspokojovala její životní potřeby. Výživné je také plnění, které je povinna poskytovat jedna osoba osobě druhé, a to buď na základě rozhodnutí, jež bylo vydáno na základě zákona a podle pravidel jím stanovených, anebo na základě dohody, která byla uzavřena na základě zákona, a v souladu s touto dohodou.⁵

Základním znakem je majetková hodnota, která má určitý přesně vyhraněný účel (rozumí se jím nejen vlastní výživa, nýbrž i uspokojování všech nezbytných potřeb člověka, tj. nejen potřeby stravování, ošacení a bydlení, ale i potřeby kulturní, sportovní, rekreační, léčebné apod.). Základem je osobní rodinný vztah mezi oprávněným a povinným.⁶

Výraz „výživné“ se používá v širším a užším smyslu.

V širším významu (užívá se i nadpisu části třetí v zákoně o rodině) se výživným rozumí označení celého institutu rodinného práva, tedy označení pro souhrn práv a povinností, jež vyplývá z řady ustanovení právních předpisů. Součástí tohoto právního vztahu je jednak vyživovací povinnost, kterou má osoba, jež má hradit úhradu osobních potřeb, čemuž koresponduje nárok na výživné, který má osoba oprávněná. Vlastní plnění, k němuž na základě tohoto právního vztahu dochází, bývá označováno rovněž jako „výživné“, v tomto směru bývá uvedeného termínu užíváno v užším významu.

³ Zákon č. 94/1963 Sb.

⁴ PLECITÝ, V.: Základy rodinného práva. Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 99

⁵ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.: Občanské právo hmotné 3, Praha: ASPI 2009. str.132

⁶ www.vyzivne.cz (1.5.2011)

Výživné patří k základním problematikám rodinného práva a úzce souvisí s rozhodováním o výchově dětí, s majetkovým právem manželů a s dalšími instituty.⁷

Výživné může být také předmětem náhrady vyplývající z odpovědnostního vztahu v rámci institutu odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví. Na základě ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku, v platném znění, hradí odpovědný subjekt v případě smrti poškozeného formou peněžitého důchodu náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý (povinný) výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. V těchto případech rozhoduje jednak faktický stav (může jít také jen o doplňkové plnění, ale vždy se musí jednat o plnění pravidelné, a nikoli jen příležitostné) a dále se jedná o osoby, ke kterým měl zemřelý (povinný) jakýkoliv druh vyživovací povinnosti uvedený v zákoně o rodině. V žádném případě se nevyžaduje odkázanost výživou na zemřelého. Pokud zemřelý plnil vyživovací povinnost na základě soudního rozhodnutí, vychází se při posouzení nároku na peněžité důchod, podle ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku, z částek stanovených v rozhodnutí. V případě, že výživné, na které byl právní nárok, nebylo stanoveno soudním rozhodnutím, stanoví jeho výši soud v rámci řešení předběžné otázky. Současně se z nákladů na výživu vyloučí všechna plnění, která mají povahu výživného nebo částky, které jsou pozůstalým poskytovány ze stejného důvodu v rámci dávek sociálního zabezpečení (např. vdovský nebo sirotčí důchod).⁸

Základním zdrojem právní úpravy rodinného práva je Listina základních práv a svobod (zák. č. 23/1991 Sb., převzata do ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.). Součástí českého právního řádu a dalším základním pramenem rodinného práva je také Úmluva o právech dítěte z roku 1989. V České republice byla publikována pod č. 104/1991 Sb. a v účinnost vstoupila dne 6. 2. 1991.

Základní právní úpravu pro oblast výživného najdeme přímo v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a to v části třetí, nazvanou Výživné v ustanovení §§ 88 – 103. Tento zákon platí v podstatě v základním znění dodnes, ač byl od té doby několikrát novelizován. Za poslední léta si prošel dvěma důležitými novelami. Novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb. poprvé výslovně definovala právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů. Platí zde zásada, že žije-li dítě ve

⁷ NOVÁ, H.; TĚŽKÁ, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 21

⁸ PLECITÝ, V.: Základy rodinného práva. Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 101

společné domácnosti s rodiči, tak sdílí i jejich životní úroveň, proto i v případech, kdy žije dítě jen s jedním z nich, měl by být zachován dostatečný standard. Druhá významná novela provedená zákonem č. 259/2008 Sb. změnila § 98. Cílem této právní úpravy bylo zlepšit uplatnění práva na výživné a vymáhání výživného.

Na zákon o rodině úzce navazuje občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů), když v ustanovení § 104 zákona o rodině se říká: „*lze použít občanského zákoníku jen tehdy, jestliže zákon o rodině nestanoví něco jiného*“.

Procesní stránku pro stanovení a vymáhání výživného zajišťuje občanský soudní řád - zákon č. 99/1963 Sb. v platném znění.

Dalším důležitým předpisem je rovněž nový trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010.

2.4. Druhy vyživovací povinnosti

Právní základ najdeme definovaný přímo v zákoně o rodině, a to v části třetí, nazvané Výživné. Tato část se dělí do šesti hlav. Vyživovací povinnost vzniká jen mezi těmi subjekty rodinněprávních vztahů, o nichž to zákon o rodině stanoví.

Základním rozlišovacím kriteriem mezi jednotlivými druhy vyživovací povinnosti je osobní postavení (osobní status) povinného vůči oprávněnému a od něj odvozený osobní poměr mezi povinným a oprávněným.⁹

Rozlišujeme pět druhů vyživovací povinnosti:

- Vyživovací povinnost rodičů k dětem (§§ 85-86 ZoR)
- Vyživovací povinnost dětí k rodičům (§ 87 ZoR)
- Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými (§§ 88- 90 ZoR)
- Vyživovací povinnost mezi manžely (§ 91 ZoR)
- Příspěvek na výživu rozvedeného manžela (§§ 92-94 ZoR)
- Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce (§ 95 odst. ZoR).

⁹ Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3, 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2009, str. 139

Ze všech těchto druhů vyživovací povinnosti se největší důraz klade na výživné pro nezletilé děti. V případě konkurence vyživovacích povinností nemůže tuto vyživovací povinnost předejít žádná z jiných vyživovacích povinností.

Některé tyto střety vyživovacích povinností řeší zákon o rodině výslovným ustanovením, jinde priorita určitého druhu vyživovací povinnosti nepřímo vyplývá ze systematického zařazení konkrétního druhu vyživovací povinnosti v zákoně.¹⁰

¹⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str. 249

3. Vyživovací povinnost rodičů k dětem

3.1. Charakteristika

Vyživovací povinnost rodičů k dětem je nejvýznamnějším druhem vyživovací povinnosti. Tato povinnost se týká prakticky každého dítěte. Ostatní druhy vyživovací povinnosti jsou spojeny s určitou situací oprávněného, která odůvodňuje poskytování úhrady osobních potřeb. Tento institut je v rodinné problematice tak významný, že je upraven i v právních předpisech České Republiky. Vyživovací povinnost rodičů k dětem je upravena v zákoně o rodině v ustanovení §§ 85 - 86.

Vyživovací povinnost je povinností uhradit všechny životní náklady dítěte. Uhradit jeho hmotné i nehmotné potřeby. Výživné je většinou placeno k rukám toho, komu bylo dítě svěřeno do péče. Základním předpokladem a podmínkou vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi je pouze to, aby zde existovalo příbuzenství v přímé linii v prvním stupni. Dalším předpokladem, na který je vyživovací povinnost vázána, je okolnost, že dítě není schopno samo se živit.¹¹ *Vyživovací vztah se vždy týká konkrétních osob a nelze ho převést na jiné osoby (nepřenositelnost vyživovací povinnosti). To platí i v případech náhradní rodinné výchovy, mimo osvojení.*¹²

Vyživovací povinnost vychází z rodinněprávního vztahu a z povinnosti vzájemně si pomáhat. Meritum tkví v konkrétních projevech rodičovské povinnosti, tj. ve vyživovací povinnosti a přiměřenému právu dítěte na výživné. Povinnost plnit tuto vyživovací povinnost mají oba rodiče, bez ohledu na to, zda se dítě narodilo v manželství, nebo ne. V případě, kdy má dítě jen jednoho rodiče, dopadá tato povinnost v plném rozsahu na něj. Pokud dítě nemá rodiče nebo nejsou schopni zabezpečit jeho vyživovací povinnost, vzniká zde subsidiární povinnost prarodičů (dle ustanovení § 88 odst. 2 ZoR). Vyživovací povinnost je pro každé dítě určována pokaždé samostatně a individuálně. Nelze například stanovit vyživovací povinnost k vícero dětem hromadně jednou částkou. Důležitá je i dobrovolnost plnění ze strany rodičů, i když ta je praxí často porušována.

Mezi podmínky vyživovací povinnosti dále patří i to, že vyživovací povinnost rodičů vůči dětem trvá až do doby, dokud děti nejsou schopny se samy živit. Dále se

¹¹ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 61

¹² Plecítý, V. a kol.: Základy rodinného práva, Nakladatelství A.Čeněk, 2009, str. 107

bere v potaz, který z rodičů a v jaké míře osobně pečuje o dítě nebo zda žijí ve společné domácnosti oba rodiče a dítě.

Na vyživovací povinnost k dětem lze nahlížet též ze dvou hledisek: A to, zda jde o vyživovací povinnost k nezletilému dítěti, nebo k zletilému. Zákon o rodině nerozlišuje mezi zletilými či nezletilými dětmi, ale rozdíly zde existují. Výživné pro nezletilé děti je totiž možné uplatnit před soudem za období až tří let zpětně. Rozdíl je evidentní například v rozhodování o výživě u nezletilých dětí, které je často spojováno s rozhodováním o výchově dítěte a spolu s ním i s rozhodováním o rozvodu rodičů a s určením otcovství. U zletilých dětí je možné podat žádost o výživné pouze ode dne podání návrhu soudu. Nabytí zletilosti dítěte dovršením osmnáctého roku života nebo uzavřením manželství před tímto rokem (ustanovení § 13 ZoR) má pro výživné význam, jak z hmotné i procesní stránky.

3.2. Subjekty vyživovací povinnosti

Subjekty vyživovací povinnosti jsou dítě a rodič. Rodič bývá povinným a jeho dítě oprávněným.

3.2.1. Dítě

V právu má pojem „dítě“ více významů. Zde se bavíme o výkladu pojmu v občanském právu, jinde v kontextu trestního práva nebo v oblasti práva sociálního zabezpečení.

Nejdůležitější je definice dítěte ve vztahu rodič a jeho potomek. Za dítě se považuje osoba příbuzná v prvním stupni příbuzenství, v tzv. řadě přímé. Samostatně je upraveno právní postavení dítěte jako osoby od narození do nabytí zletilosti.¹³ Nezletilému dítěti je právním řádem poskytována zvýšená ochrana, která je zakotvená jak v Listině základních práv a svobod, tak i v Úmluvě o právech dítěte publikované pod č. 104/1991 Sb. Ta v čl. 1 definuje dítě jako lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na ni vztahuje, nedosáhla zletilosti dříve.¹⁴ Stát

¹³ Hendrych, D. Právníký výkladový slovník, 3. vyd., Praha: C.H.Beck, 2009, str.145

¹⁴ Úmluva o právech dítěte publikovaná pod č.104/1991sb.

nenahrazuje práva a povinnosti rodičů a nezasahuje do výkonu jejich rodičovské zodpovědnosti, pokud nejsou práva dětí či jejich vývoj významně ohroženy.

Zákon o rodině pojem dítěte přímo nedefinuje. Rozlišuje však děti zletilé a děti nezletilé. Toto dělení má různé právní důsledky. Z hlediska práva je tedy významné dosažení zletilosti. A to jak ze stránky hmotněprávní, tak ze stránky procesně právní.

Zletilost se nabývá dovršením věku 18 let nebo před dovršením tohoto věku uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 obč.zák.).

Významným rozdílem u nezletilých a zletilých dětí je i to, že u nezletilců je rozhodnutí o výživném spojeno s rozhodováním o výchově dítěte a spolu s ním i s rozhodováním o rozvodu rodičů a s určením otcovství (§ 113 OSŘ).

Nezletilé dítě chrání především zákon o rodině v ustanoveních týkajících se povinnosti soudu obligatorně upravit vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi (§ 86 odst. 1), speciální úpravou započtení (§ 97 odst. 3), uplatněním zásady, že spotřebované výživné se nevrací (§ 99 odst. 1).¹⁵

Pojem dítě se tak užívá především pro označení celoživotního příbuzenského poměru vůči rodičům.

3.2.1. Rodič

Rodiči dítěte jsou vždy otec a matka. Matkou dítěte je žena, která ho porodila. Otcem dítěte je muž, který splní jednu ze zákonných domněnek otcovství. Určení rodičů je důležité pro vznik jejich vyživovací povinnosti vůči dětem, který je dán založením rodinněprávního vztahu rodič – dítě. Za rodiče jsou považovány osoby příbuzné v prvním stupni, tj. v řadě přímé nebo na základě rozhodnutí soudu o osvojení. Pojem „rodič“ je ovšem třeba chápat ve smyslu právním, tj. že je jím osoba, která má postavení rodiče podle právního řádu.

S určením matky není většinou problém. V ustanovení § 50a zákona o rodině je definováno, že matkou dítěte je žena, která ho porodila.

S pokrokem medicíny se ovšem nově objevují fenomény porodu dítěte mužem, což dokládá například příběh amerického transsexuála Thomase Beatieho ze státu Oregon, který už několik let šokuje veřejnost svými porody. V červenci 2008 se Beatie

¹⁵ Nová H., Těžká O.: Vyživovací povinnost, Praha: Linde, 1995, str. 61-65

stal historicky prvním těhotným mužem, který porodil zdravé dítě. Pan Beatie se narodil jako žena, ale v dospělosti prodělal částečnou změnu pohlaví. Podle zákona je tedy mužem, ale protože si nenechal odstranit dělohu a vaječníky, mohl otěhotnět. Dnes má pan Beatie za sebou tři porody svých dětí, které podstoupil z toho důvodu, že jeho žena nemůže otěhotnět. Není divu, že tento příběh rozpoutal po celém světě diskusi o definici mateřství a přemíře liberalismu.¹⁶

Za otce dítěte se považuje muž, kterému svědčí některá ze tří možných zákonných domněnek otcovství. Podle první z nich je za otce dítěte považován manžel matky, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, případně nový manžel matky dítěte, pokud se žena po zániku manželství znovu provdá (ustanovení § 51 zákona o rodině). Pokud nikomu nesvědčí tato první domněnka otcovství, nastupuje druhá domněnka, podle níž se za otce dítěte považuje muž, jehož otcovství je určeno souhlasným prohlášením obou rodičů (ustanovení § 52 zákona o rodině). Nedojde-li ani k souhlasnému prohlášení, rozhodne o určení otcovství na návrh dítěte, jeho matky či muže, který o sobě tvrdí, že je otcem, soud. Ten určí otcem dítěte muže, který s matkou dítěte souložil v době mezi stoosmdesátým a třístým dnem před narozením dítěte, pokud jeho otcovství nevylučují závazné okolnosti (ustanovení § 54 odst.2 zákona o rodině).

Ze sledu událostí vyplývá, že v některých případech je potencionálních otců hned několik. V tomto ohledu je významné rozhodnutí 52/68, podle kterého soud nejen určí, že je žalovaný otcem nezletilého dítěte, ale kromě toho upraví také výživu i výchovu dítěte. Při rozhodování o vztahu žalovaného k dítěti, k němuž předtím úspěšně popřel otcovství manžel matky, je třeba vycházet z toho, že byl manžel matky považován až do pravomocného skončení řízení o popření otcovství za otce dítěte a trvala jeho vyživovací povinnost k dítěti. Z toho důvodu je úkolem soudu nejprve zjišťovat, v jakém rozsahu plnil manžel matky vyživovací povinnost k dítěti a teprve pak rozhodnout o vyživovací povinnosti žalovaného.¹⁷

V oblasti osvojení dítěte bylo učiněno též zajímavé rozhodnutí 62/65, podle nějž v případě, že vzniká nový vztah – nový právní poměr mezi osvojitelem a osvojenem podobně jako mezi rodiči a dětmi, vzniká zároveň osvojiteli i vyživovací povinnost.

¹⁶ http://zpravy.idnes.cz/american-ktery-podstoupil-castecnou-zmenu-pohlavi-otehotnel-pu5-/zpr_archiv.aspx?c=A080327_065706_zajimavosti_klu (10.11.2011)

¹⁷ R 52/1968

Dojde-li posléze ke zrušení osvojení, vznikají znovu vzájemná práva mezi osvojencem a původní rodinou. Vyživovací povinnost osvojitele tak zaniká a obnovuje se vyživovací povinnost pokrevních rodičů, a to ode dne právní moci rozhodnutí o zrušení osvojení. Tento princip platí i u vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. V době osvojení nemá dítě vyživovací povinnost vůči pokrevním rodičům.¹⁸

Vyživovací povinnost mají sice oba rodiče, ale každý jednotlivý rodič sám za sebe. Vyživovací povinnost není solidárním závazkem. Výše podílu každého z rodičů je určována jeho možnostmi a schopnostmi. Navíc je to proměnná hodnota, která se mění v průběhu času. Rozhodnutí 35/69 k tomu říká, že pokud jeden z rodičů nemůže objektivně plnit vyživovací povinnost, vzroste podíl druhého rodiče.¹⁹

3.3. Rozsah vyživovací povinnosti

Ve všech evropských zemích se stanovení výživného, zejména rodičů k dětem, v případech, kdy spolu rodiče nežijí, věnuje velká pozornost. A to jak v teorii, tak i v legislativě. Naše právní úprava není založena na tzv. objektivizaci výživného, tím se podstatně lišíme od většiny evropských zemí. Objektivizace výživného, tzn. činit určení výživného závislé na potřebách oprávněného a schopnostech a možnostech povinného (tabulky).²⁰

Rozsahem se rozumí převážně to, kolik a jak mnoho je třeba plnit vyživovací povinnost. Rozsah je upraven na základě určitých kritérií. Tyto hlediska můžeme rozdělit na hlavní a vedlejší. Dvě hlavní jsou v ustanovení § 96 odst. 1 ZoR a jsou to:

- odůvodněné potřeby oprávněného
- schopnosti a možnosti povinného.

Mezi vedlejší kritéria patří ustanovení § 85 odst. 2 ZoR, které se týká stanovení výše výživného a řešení vzájemných vztahů mezi rodiči. Další kritérium je v ustanovení § 85 odst. 3 ZoR, podle něhož se přihlíží na to, kdo osobně o dítě pečuje. Všechna hlediska jsou ve vzájemné spojitosti. A v některých případech může dominovat vedlejší kritérium. Například v případech, kdy rodič v určitém období nemá výdělek či při

¹⁸ R 62/1965

¹⁹ Nová H., Těžká O.: Vyživovací povinnost, Praha, Linde 1995, str. 61 - 66

²⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006 str. 261

větším počtu vyživovacích povinností. Právní úpravu nalezneme v ustanovení § 96 odst. 1, 2 a v § 85a odst. 1 ZoR.

3.3.1. Odůvodněné potřeby oprávněného

Odůvodněnými potřebami dítěte jsou náklady na zabezpečení osobních potřeb dítěte, a to jak potřeb hmotných, tak potřeb kulturních či dalších potřeb důležitých k úspěšné výchově dítěte.²¹

„Odůvodněné potřeby, k nimž soud přihlíží při určení výživného pro dítě, jsou různé podle okolností konkrétního případu, jsou odvislé především od věku a zdravotního stavu dítěte, jeho fyzické a duševní vyspělosti, způsobu a obsahu jeho přípravy na budoucí povolání a celkové uplatnění ve společenském životě, výše event. vlastních příjmů atp. Ovšem odůvodněné potřeby dítěte neurčují toliko tyto okolnosti, jsou bezprostředně ovlivňovány i schopností a možnostmi rodičů. Jsou-li reálné možnosti a schopnosti rodičů velmi omezené, jsou odůvodněnými pouze běžné potřeby dítěte, které nepřesahují obvyklou základní míru všech nezbytných potřeb, nutných pro život kulturního člověka. Jsou-li reálné možnosti a schopnosti rodičů velmi široké, jsou odůvodněnými též další potřeby dítěte, které nejsou nezbytné, ale prospěšné všestrannému vývoji dítěte.“²²

Při úvaze odůvodněných potřeb je třeba hledět na věk dítěte. S přibývajícím věkem se potřeby dítěte zvyšují, růst potřeb nastává většinou plynule a postupně. Určit hranici pro zvýšení výživného v důsledku vyšších potřeb dítěte v souvislosti s přibývajícím věkem je velmi těžké. Časové hranice – období se dají rozdělit na období kojenecké, předškolní výchovy, období povinné školní docházky, období pubertální a případně období přípravy na budoucí povolání.

Kojenecké období se týká nejmenších dětí od kojenců až batolata. Patří sem nejen náklady na výživu, ale i náklady spojené s tzv. „výbavičkou“ – nákup kočárku, postýlky, autosedačky, dětského oblečení, nemalou položkou jsou dětské pleny.²³

Následujícím obdobím je předškolní věk, kde se struktura odůvodněných potřeb mění. Podstatně se zvyšují náklady na výživu, kdy ve většině případů již dítě není

²¹ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 73

²² R 14/66

²³ R 25/66

kojeno a přijímá normální potravu. Výraznou změnou je nástup dětí do mateřských škol či zajištění hlídání dětí, po dobu kdy se o ně rodič nemůže starat osobně z důvodu zaměstnání.

Ve školním věku přibývají další odůvodněné náklady, jako jsou výdaje spojené se školní docházkou a mimoškolními aktivitami, například jazykovými či zájmovými (sportovní, hudební, počítačové) kurzy.

Další velkou položkou patřící do odůvodněných potřeb dítěte bývá například pořízení zimní či letní sportovní výbavy, nákup hudebního nástroje či škola v přírodě. Tyto náklady mívají jednorázovou či nepravidelnou formu.

V období dospívání dochází k opětovnému navýšení nákladů, spojených s rychlejším fyzickým vývojem dítěte. To se projeví hlavně v nákladech na výživu a na nové oblečení či třeba na financování soukromého vzdělávání, ať už v podobě soukromých škol nebo stále oblíbených jazykových kurzů, nákladů na budoucí povolání až po náklady na soukromé individuální doučování.²⁴ Při výběru školy je vždy potřeba porovnávat na jedné straně požadavek rozvoje osobnosti dítěte a na straně druhé posuzovat náklady na úhradu tohoto studia. Soukromé školy patří k určitému nadstandardnímu typu vzdělání, kterému by měly odpovídat nadstandardní možnosti a schopnosti obou rodičů.

Posledním obdobím je nástup na vysokou školu. Náklady v tomto období jsou největší, neboť jde již o náklady za dospělého člověka a náklady spojené se studiem jako je pořízení drahých studijních pomůcek, náklady na jízdné z domova na univerzitu, která často nebývá v stejném městě jako trvalé bydliště, ubytování na kolejích a zahraniční studijní pobyty či zájmy.

Struktura a rozsah odůvodněných potřeb nejsou ovlivněny jenom věkem dítěte, ale často také jeho zdravotním stavem. Je nutné zohlednit výdaje na úhradu léků, výdaje spojené se stomatologickou péčí, částky vynakládané na pořízení brýlí nebo kontaktních čoček, ortopedických pomůcek, dermatologických prostředků atd. V současné době roste počet dětí trpících různými alergiemi, proto se za odůvodněné potřeby dítěte považují i výdaje za léky na alergická onemocnění, za speciální stravu či pomůcky a v neposlední řadě i za léčebné pobyty na horách a u moře. U téměř dospělých dívek je nutné vzít v úvahu i nemalé náklady na zajištění antikoncepčních prostředků. Velice

²⁴Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 73

náročná je péče o zdravotně postižené dítě, a proto je nutné přihlídnout i k dalším nákladům souvisejícím např. s dopravou postiženého dítěte, s péčí o dítě v době nepřítomnosti pečujícího rodiče, ale i to, že rodič pečující o postižené dítě je značně omezen v získávání vlastních příjmů.

Při posuzování odůvodněných potřeb dítěte se musí vždy brát zřetel na to, zda dítě vlastní nějaký majetek, zejména pak, zda má z tohoto majetku nějaký výnos. Přihlíží se také k tomu, zda dítě nemá vlastní příjmy, z nichž by mohlo uspokojovat některé své potřeby. Tyto příjmy mohou plynout ze stipendií, ze sirotčího důchodu, z příjmu z pronájmu, ze sportovních či kulturních aktivit, ale i z vlastní pracovní činnosti, nikoli však z příležitostných brigád. I kdyby byly tyto příjmy dětí značné, neznamená to automaticky zánik vyživovací povinnosti rodičů, ale jen její určitou modifikaci.²⁵

U odůvodněných potřeb se bere do úvahy zejména věk dotyčného dítěte, rodinné zázemí, bydlení a zdravotní stav. Dále se přihlíží k mimořádným schopnostem dítěte a to k nadání či přirozeným vlohám, ať už uměleckým nebo sportovním.

Speciální odůvodněnou potřebou je tvorba úspor. Zákon o rodině v ustanovení § 85a odst. 2 stanoví, že pokud to majetkové poměry povinného rodiče dovolí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor²⁶. I přes systematické zařazení tohoto ustanovení k ustanovení § 85a odst. 1 zákona o rodině, které se týká rodičů s příjmy z jiné než závislé činnosti, je třeba zdůraznit, že ustanovení § 85a odst. 2 se vztahuje k celému institutu výživného a tvorbu úspor lze za odůvodněnou potřebu brát, ať už má rodič příjmy z jakékoli činnosti.²⁷ Z judikatury se nabízí zajímavé rozhodnutí: Povinnému rodiči nelze uložit, aby platil část výživného nezletilého dítěte, která představuje tvorbu úspor, na účet, s nímž by mohli nakládat oba rodiče.²⁸

3.3.2. Schopnosti a možnosti povinného

Druhým hlavním kritériem pro stanovení vyživovací povinnosti jsou schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů. Obě hlavní kritéria spolu úzce souvisí.

²⁵ Nová, H. : Vyživovací povinnost obávaná a opomíjená. Bulletin advokacie., 2008, č.1-2, str.33-36

²⁶ Plecítý, V.: Zákon o rodině. Praha: Eurounion, 2007, str. 112

²⁷ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář, 4. vydání. Praha, C.H.Beck, 2009, str. 418

²⁸ Usnesení Měst.soudu v Praze sp.zn. 29 Co 329/2002

Je třeba zjistit možnosti obou rodičů, když jde o stanovení výživného jen u jednoho z nich, a schopnosti každého rodiče posoudit zvlášť.²⁹ Každému rodiči je třeba stanovit individuální díl vyživovací povinnosti. Kritéria můžeme tedy dělit na subjektivní a objektivní. Možnosti jsou chápány jako objektivní faktory a schopnosti jako subjektivní. Za subjektivní faktor je považován zejména věk, zdravotní stav, vzdělání, zkušenosti, příp. i vloh, nadání, ochota dojíždět za prací apod. Svě schopnosti však může rodič realizovat pouze v rámci existujících objektivních možností, mezi které se řadí zejména situace na trhu práce v daném regionu, míra nezaměstnanosti a možnosti rekvalifikace apod. Schopnosti a možnosti rodiče posuzujeme zejména z toho hlediska, jak může dosáhnout výdělků či jiných příjmů. Pro posouzení vyživovací povinnosti bude rozhodující příjem, jehož rodič reálně mohl dosáhnout, kdyby řádně využil svých schopností, a ne výdělek, který fakticky dosahuje proto, že tyto schopnosti řádně nevyužívá. Rozhoduje zásada potenciality výdělku, nikoli fakticity příjmu. Za nevyužité schopnosti můžeme považovat situace, kdy se povinný vzdá bez vážnějšího důvodu vhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu či podstupuje nepřiměřená majetková rizika například v podnikání. Zavádějící je to, že rodič najednou pracuje na zkrácený pracovní úvazek nebo nepracuje vůbec či žije pouze z úspor. Dalším příkladem je, jestliže povinný sice zastává zaměstnání, které odpovídá jeho odbornosti, ale porušuje pracovní kázeň a neplní pracovní povinnosti, což se odráží i ve výdělcích, kterých dosahuje. Tak tomu je zejména tehdy, jestliže rodič má v pracovním poměru absence anebo jestliže jinak plně nevyužívá pracovní doby.³⁰

Zjistí-li soud, že rodič změnil dosavadní zaměstnání za méně výhodné, pečlivě zkoumá, zda tak učinil z důležitého důvodu, např. ze zdravotních důvodů, z důvodu nedostatečné kvalifikace, z důvodu organizačních změn či z důvodu změny bydliště. Není-li tomu tak, vychází z příjmů rodiče před změnou zaměstnání.³¹

Pokud soud zjistí, že příjmy rodiče odpovídají jeho schopnostem a možnostem, stává se jeho příjem základem pro posouzení rozsahu vyživovací povinnosti. Pokud jsou rodiče v pracovním poměru, není prokazování výše příjmu příliš složité a spočívá především v podání zprávy zaměstnavatele o výši příjmů konkrétního zaměstnance.

²⁹ R 13/65

³⁰ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 77

³¹ R 27/1970

Zvláštním případem nevyužití schopností je změna pracovního poměru ze zaměstnání lépe placeného na zaměstnání s menší výplatou. Na tento případ se výslovně pamatuje v ZoR v ustanovení § 96 odst. 1.³²

U rodiče, který pracuje jako číšník, musí vzít soud v úvahu, zda je mu poskytováno tzv. spropitné, které často tvoří podstatnou část jeho celkového příjmu. Existenci dalšího příjmu ve formě spropitného však nelze založit na pouhé domněnce, že při výkonu profese číšníka je spropitné vždy poskytováno.³³

V dnešní době je situace o to složitější, že mnohé činnosti jsou oceňovány nejen výplatou, ale i dalšími bonusy, jako je například užívání služebního automobilu, mobilu či penzijního připojištění. Bohužel nejsou výjimkou zaměstnavatelé, kteří vyplácejí část odměn neoficiálně nebo formou naturálního plnění. Jiní zaměstnanci do svých příjmu nezahrnují diety vyplácené při služebních cestách. Nemalá část povinných má nelegální příjmy z trestné činnosti. Soudy se tedy zajímají o příjmy a majetkovou situaci na straně povinných i oprávněných v období posledních šesti až dvanácti měsíců před okamžikem rozhodování soudů.³⁴

Soud zkoumá hlavně vlastnictví nemovitého majetku, aut, uměleckých předmětů, cenin a dalších majetkových podstat a výnosů z nich. Dále také zohledňuje úspory povinného, způsob jeho bydlení, trávení volného času a vůbec celkového životního stylu. Pokud máme posuzovat celkovou majetkovou situaci povinného, musíme přihlédnout i k jeho jiným závazkům. Zvláštní postavení mezi jinými závazky mají jiné vyživovací povinnosti. Soud k nim vždy přihlíží, a to, ať už jsou plněny na základě rozhodnutí soudu, nebo dobrovolně, ale vždy vůči subjektu ze zákona oprávněnému a za splnění zákonných předpokladů. V takovém případě soud posuzuje přiměřenost těchto jiných vyživovacích povinností a konkurenční vztah k vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Pokud jde o výživné mimo vlastní rodinu, které je plněno jen z morálních důvodů, soud jej bere v potaz jen výjimečně. Jde-li o závazky jiné povahy než vyživovací povinnost, je nutno vzít v úvahu okolnosti každého jednotlivého případu. Obecně však lze říct, že k nim soud přihlíží spíše výjimečně, neboť vyživovací povinnost rodiče k dítěti je povinností prioritní.³⁵

³² Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 78-79

³³ Rozsudek KS Ústí n.L.z 24.11.2003 sp.zn. 10 Co 652/2003 www.aspi.cz – 1.5.2011

³⁴ Kolářová, D.: Rodina a výživné, Praha: Leges, 2011, str. 30-33

³⁵ Nová, H.: Vyživovací povinnost obávaná a opomíjená. Bulletin advokacie, 2008, č. 1-2, str.39

Trable vznikají s přechodem rodiče ze zaměstnání na podnikání. Prokazování příjmů u podnikatelů je velmi obtížné. Zásada potenciality příjmů se zde projevuje například tím, že povinný – podnikatel trvale vykazuje ztrátu. Soud by měl k této situaci přihlédnout a stanovit výši výživného spíše s ohledem na odůvodněné potřeby dítěte než na konkrétní příjem povinného.

Autorské odměny, odměny za patenty vynálezy a honoráře z uměleckých děl a další jsou též příjmem rodiče a je třeba je zohlednit ve výživném.

Zvláštní pravidlo se uplatňuje v případech, kdy rodič nechce zpřístupnit soudu podklady pro zjištění jeho majetkových poměrů. Platí zde nevyvratitelná právní domněnka o výši příjmů takového rodiče. Jeho průměrný měsíční příjem se vypočte jako 12,7 násobku životního minima stanoveného podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. Tuto právní domněnku lze aplikovat jak u dětí zletilých, tak nezletilých. Důkazní břemeno je zde na straně rodičů. Toto pravidlo se uplatní zejména u podnikatelů a osob s vyššími příjmy.³⁶

Nový daňový řád, účinný od ledna 2011 prolomil zásadu mlčenlivosti³⁷ daňových úřadů ohledně údajů potřebných pro rozhodnutí o výživném. Význam daňového přiznání či peněžního deníku jako důkazu o příjmech podnikatele však nelze přeceňovat. Daňové právo se řídí zcela jinými pravidly a předložené údaje mohou být zkreslující a mnohdy z nich nelze spolehlivě zjistit faktické příjmy podnikatele. Proto je nutné zjišťovat příjmy i z jiných pramenů, jako např. z výpisů bankovních účtů, ze soupisu zásob a z důkazů o vlastnictví nemovitého a většího movitého majetku. Dále soud zjišťuje počet zaměstnanců, výši jejich mzdy a celkovou životní úroveň podnikatele.³⁸

Za situace, kdy rodič prokazatelně nemá žádné příjmy, z nichž by se dalo výživné stanovit, vzroste vyživovací povinnost na straně druhého rodiče. Často pak plní tuto povinnost sám. Pozbude-li i druhý rodič schopnosti v plné míře nést vyživovací povinnost, přechází tato povinnost na prarodiče.

³⁶ Plecítý, V.: Zákon o rodině. Praha: Eurounion, 2007, str. 112

³⁷ <http://www.parlamentnilisty.cz/profily/clanek.aspx?id=3162>

³⁸ Nová, H.: Vyživovací povinnost obávaná a opomíjená. Bulletin advokacie, 2008, č. 1-2, str. 36

3.3.3. Zásada podílet se na životní úrovni rodičů

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem je založena na zásadě, že dítě se má podílet na životní úrovni svých rodičů, tj. životní úroveň dětí má být úměrná životní úrovni rodičů.

Dítě žijící s rodičem s velmi nízkou životní úrovní, který plní svoji vyživovací povinnost zejména osobní péčí o dítě a poskytováním bydlení, má právo podílet se na velmi vysoké životní úrovni druhého rodiče tím, že tomuto rodiči bude stanoveno vysoké výživné (nikoli spotřebního charakteru), ze kterého budou uspokojovány základní i další potřeby dítěte a ze kterého budou tvořeny úspory.³⁹ Dítěti, které je ve výchově u matky dosahující nadprůměrného výdělku, nemůže být snižován nárok na výživné jen proto, že by jeho životní úroveň byla při stanovení přiměřené výše vyživovací povinnosti otci vyšší než u dítěte, které má otec s jinou ženou a které žije v jeho domácnosti.⁴⁰

Vysoce nadprůměrnému příjmu rodiče je adekvátní i vysoce nadprůměrná výše výživného.⁴¹

Až novela zákona o rodině z roku 1998, provedená zákonem č. 91/1998 Sb. výslovně zakotvila právo dítěte podílet se na stejné životní úrovni svých rodičů, a tím odstranila pochybnosti týkající se zejména spotřebního charakteru výživného. Zakotvení práva dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů bývá hodnoceno velmi pozitivně především proto, že nyní je možné přiznávat výživné (tam, kde to odpovídá majetkovým poměrům rodičů) ve vyšším rozsahu, než který vyplýval ze zhodnocení pouhých odůvodněných potřeb dítěte.⁴²

Pokud by však rodič, který s dítětem nežije, měl velmi nízké příjmy a po zaplacení výživného by se dostal pod hranici životního minima, může být jeho vyživovací povinnost snížena, nebo může zcela zaniknout.⁴³

³⁹ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 40

⁴⁰ MS v Praze, 39 Co 568/1998

⁴¹ MS v Praze, 50 P 336/2006.

⁴² Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. Praha: C. H.Beck, 1999, str. 175

⁴³ KS v Hr.Králové 14 Co 755/1995

3.3.4. Osobní výkon péče o dítě a péče o společnou domácnost

Mezi vedlejší hlediska kritérií pro stanovení vyživovací povinnosti patří osobní výkon péče o dítě. To je zakotveno v ustanovení § 85 odst. 3 ZoR, podle něhož se přihlíží na to, kdo osobně a v jaké míře o dítě pečuje a žijí-li rodiče spolu, přihlédne se i k péči o společnou domácnost. Osobní péčí o dítě se rozumí výkony ve prospěch dítěte, tedy k zajištění jeho zdárného vývoje. Jde tedy o výkony, jako je zajišťování výchovy dítěte a uspokojování jeho osobních potřeb. Ten z rodičů, který o dítě osobně pečuje, vždy alespoň částečně snižuje rozsah své vyživovací povinnosti plněné v penězích a úměrně tomu se zvyšuje rozsah výživného druhému rodiči. Nutnost osobní péče o dítě ovlivňuje řada faktorů, například věk dítěte - čím starší dítě, tím menší osobní péči rodičů potřebuje. Dalším faktorem je zdravotní stav dítěte. Nemocnému dítěti je třeba věnovat větší osobní péči. Při přípravě do školy je u každého dítěte individuální, jak moc velkou osobní péči ze strany rodiče bude potřebovat při plnění školních povinností. Jde zde definován způsob plnění vyživovací povinnosti, tzn., že u rodiče, který plní vyživovací povinnost tímto způsobem, se snižuje rozsah vyživovací povinnosti plněné v penězích a v závislosti na tom se přiměřeně a úměrně zvyšuje i rozsah vyživovací povinnosti druhého rodiče.

Platí obecné pravidlo, že rodič, který osobně pečuje o potomky, vždy alespoň částečně kompenzuje svůj díl vyživovací povinnosti.⁴⁴

Pokud rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, zajistí po dobu, kdy je v zaměstnání, osobní péči o dítě třetí osobou, je nutné, aby se náklady na odměnu osoby pečující o dítě promítly do výše výživného také druhému rodiči. Musí být však zohledněno, že rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, již tolik nevyvažuje plnění vyživovací povinnosti k dítěti osobní péčí o něj.⁴⁵

Z judikatury vyplývá, že matka, která o dítě osobně pečuje, není povinna jej umístit do kolektivního zařízení a nastoupit do zaměstnání, pokud je otec schopen s ohledem na své schopnosti, možnosti a majetkové poměry plnit vyživovací povinnost v potřebném rozsahu.⁴⁶

⁴⁴ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 89

⁴⁵ R 64/1974

⁴⁶ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 404.

3.3.5. Doporučující tabulky a výživné

Naše právní úprava není založena na tzv. objektivizaci výživného (tabulky), jako je tomu v některých zahraničních právních úpravách, například v Německu nebo Rakousku. Nejznámější a nejvíce využívaná tabulka pro výpočet výživného je vypracována soudem v německém Düsseldorfu v Severním Porýní-Vestfálsku.

Realizovat tento záměr také v České republice vyvolalo velké diskuze. Záměr by měl sjednotit kritéria a soudní praxi pro určování výše výživného a to pod hlavičkou projektu „Optimalizace agendy výživného“ ministerstva spravedlnosti.⁴⁷ V praxi se často stávalo a stává, že ve shodných případech rozhodovaly různé soudy odlišně, přičemž rozdíl byl v některých případech až 100%.

V roce 2009 byla zahájena část projektu, jejímž cílem mělo být reagovat na nejednotnost aplikační praxe v oblasti výživného a přispět ke sjednocení praxe soudů při určování výše výživného. Byla podána i žádost o stanovisko Nejvyššího soudu, který jej sice nevydal, ale celou věc podpořil. Vznikla tedy expertní skupina odborníků na rodinné právo, která vytvořila tabulky s doporučenou výší výživného na nezaopatřené dítě v pěti kategoriích, podle věku dítěte. K materiálu se v době jeho vzniku mohly vyjádřit i soudy a státní orgány, stejně tak veřejnost. Tento materiál s názvem Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného pro nezaopatřené děti je pouze nezávazným doporučením. Dokument vychází z materiálů Českého statistického úřadu a dat poskytnutých Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Statisticy vyčíslili vcelku jasně, kolik takové dítě stojí: desetiletý školák přijde na šest tisíc měsíčně, když do toho nezapočítáte náklady na bydlení, ale jen jeho potřeby. Osmnáctileté dítě vyjde na dvojnásobek. A v neúplných rodinách se výdaj zvyšuje – třeba proto, že náklady na bydlení nebo provoz auta se dělí mezi méně lidí.⁴⁸ České doporučující tabulky jsou založeny na tzv. rakouském modelu, kde se výše výživného odvíjí od čistého měsíčního příjmu povinného a věku dítěte. Čistým měsíčním příjmem se rozumí příjem upravený o odpočty odvodů za zálohy daně z příjmů a odvodů sociál. zabezpečení zpravidla za posledních 6 - 12 měsíců. Rakouský model byl vybrán, protože má nejbližší k naší

⁴⁷ Šínová, R. a kol.: Řízení ve věcech rodinněprávních v ČR, Slovensku a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010, str. 175-178

⁴⁸ http://ona.idnes.cz/alimenty-se-zvysuji-soudy-se-zacinaji-ridit-nezavaznymi-tabulkami-1f8-/deti.aspx?c=A110711_144045_deti_abr (10.11.2011)

právní úpravě rodinného práva a má obdobnou daňovou zátěž. Tabulka je vypracována dle rakouského vzoru; ovšem v Rakousku mají stanoveny další podmínky, které naše „metodické doporučení“ nemá. Jde například o to, že výživné má v Rakousku svou horní hranici. Za nemravné je zpravidla považováno výživné, které tvoří více než 2,5 násobek obvyklého výživného. To zřejmě souvisí s tím, že určitá úroveň výživného už dítěti poskytuje velmi slušné zajištění jeho potřeb. Procentní sazba na každé dítě se snižuje v závislosti na počtu dalších vyživovaných dětí. To odpovídá i situaci v běžné rodině – děti ve vícečetných rodinách se přece jenom musejí uskromnit trochu více než jedináčci. Rodiči, který platí výživné, musí zůstat tzv. existenční minimum (v Rakousku 650 EUR měsíčně), a to i za cenu snížení výživného.⁴⁹

Doporučující tabulka pro stanovení výše výživného – květen 2010

Kategorie	Věk dítěte	Díl z platu připadající na výživné
1.	0 – 5 let	11 – 15 %
2.	6 – 9 let	13 – 17 %
3.	10 – 14 let	15 – 19 %
4.	15 – 17 let	16 – 22 %
5.	18 a více let	19 – 25 %

Tabulka z portálu Justice 5/2011⁵⁰

Doporučená rozmezí jsou navržena pro běžné případy, kdy povinný má na svých bedrech nejvýše tři vyživovací povinnosti a nemá nadstandardně vysoké příjmy. U dvou až třech vyživovacích povinností určí soud výživné pro každé dítě při spodní hranici rozmezí pro příslušnou kategorii.⁵¹

Tabulky se začaly používat v květnu 2010. Jejich ohlas je zatím pozitivní, byť tato tabulka má pro rozhodování soudců jen nezávazný, doporučující charakter. Nemá

⁴⁹ <http://www.aperio.cz/poradna/23173> (1.11.2011)

⁵⁰ <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5453&d=315516>

⁵¹ <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-metodicke-pomucce-pro-urcovani-vyživneho-62192.html>

nahradit zákonnou úpravu týkající se určování výše výživného. Doporučující tabulky mají určitě svůj význam a rodič, který musí žádat o výživné, má nějakou představu o výši výživného, která mu může být přisouzena. Mají tedy ohromný dopad především na předvídatelnost soudních rozhodnutí. Odborníci se nadále shodují na tom, aby tabulky nadále zůstaly soudcovským materiálem. Uvažuje se o posunutí nejnižší hranice z 11 % na 15 % v první kategorii.⁵²

Soudní rozhodnutí, ve kterých byla stanovena výše výživného pouze s odkazem na doporučující tabulku, není možné v praxi akceptovat.⁵³

Po více než roce vše nasvědčuje tomu, že se tabulky osvědčily. Soudy tabulku skutečně používají, a populární je i mezi rozvádějíci páry.⁵⁴ Statistika ukazuje, že tabulky využívá asi polovina soudců. A vždy se vychází z konkrétního individuálního případu.

3.4. Trvání vyživovací povinnosti

3.4.1. Vznik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnosti rodičů k dítěti vzniká od okamžiku narození dítěte (ustanovení § 7 odst. 1 Obč.Z). Není důležité, zda se dítě narodí do manželského páru nebo partnerům. Institut manželství zde nehraje roli. Narozením dítěte vznikají rodinné vazby a vztahy, které dávají základ vyživovací povinnosti. Pokud je dítě osvojené, vzniká vyživovací povinnost rozhodným dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o osvojení.

Vyživovací povinnost vzniká vždy ze zákona. Vyživovací povinnost vzniká rodičům právě narozeného dítěte, respektive u matky okamžikem narození dítěte, u otce pak na základě určení otcovství, podle jedné z domněnek určování otcovství. Vyživovací povinnost vzniká manželce matky, jemuž svědčí první domněnka otcovství (ustanovení § 51 ZoR). Zákon zde říká: „*tato domněnka trvá až do doby 300 dnů po rozvodu, ledaže by se matka dítěte v této době znovu provdala*“. Výživné vznikne

⁵² <http://www.nasepenize.cz/tabulky-pro-vypocet-alimentu-pomahaji-soudcum-pul-roku-co-se-zmenilo-7886>

⁵³ <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-metodicke-pomucce-pro-urcovani-vyzivneho-62192.html>

⁵⁴ http://ona.idnes.cz/alimenty-se-zvysuji-soudy-se-zacinaji-ridit-nezavaznymi-tabulkami-1f8-/deti.aspx?c=A110711_144045_deti_abr (vše 1.10.2011)

dotyčnému manželmu matky i tehdy, jestliže se mu později podaří své otcovství s úspěchem popřít. Jedná se o tzv. „dočasnou vyživovací povinnost“, která má povahu plnění povinnosti za jiného ve smyslu ustanovení § 101 ZoR a otázku nároku na vrácení částek je třeba posoudit podle tohoto ustanovení. Pro praxi je důležitý judikát R 52/68, jenž pojednává o tom, že soud upraví nejen výživné, ale i výchovu dítěte. Při rozhodování o vyživovací povinnosti žalovaného k dítěti, k němuž předtím úspěšně popřel otcovství manžel matky, je třeba vycházet z toho, že byl manžel matky považován až do pravomocného skončení řízení o popření otcovství za otce dítěte a trvala jeho vyživovací povinnost k dítěti. Z toho důvodu je úkolem soudu nejprve zjišťovat v jakém rozsahu platil manžel matky na výživu dítěte a teprve podle těchto zjištění rozhodnout o vyživovací povinnosti žalovaného. Kritéria pro vznik této povinnosti jsou taxativně určena v zákoně.⁵⁵

Když nesvědčí domněnka otcovství manželmu matky, musí být otcovství určeno buď souhlasným prohlášením rodičů (ustanovení § 52 ZoR) nebo rozhodnutím soudu (ustanovení § 54 ZoR). V okamžiku, kdy je otec dítěte určen, má toto určení účinky zpětné k narození dítěte, což znamená, že i vyživovací povinnost k dítěti se vztahuje k tomuto datu. Pokud však soud rozhoduje o vyživovací povinnosti otce, jehož otcovství bylo určeno s časovým odstupem, je třeba respektovat ustanovení § 98 odst. 1 ZoR, kdy vyživovací povinnost k nezletilým dětem lze stanovit jen tři roky zpětně od zahájení řízení. Dojde-li k prodloužení, které trvá déle než tři roky, většinou z důvodu, že řízení o určení otcovství předchází řízení o popření otcovství manžela matky, není možné stanovit vyživovací povinnost od narození dítěte, ale pouze tři roky zpětně.⁵⁶

3.4.2. Změna vyživovací povinnosti

Plnění vyživovací povinnosti je zpravidla otázkou na několik let. Soudní cestou je možné vyživovací povinnost změnit a to za podmínek uvedených v ustanovení § 99 ZoR a ustanovení § 163 OSŘ)

Změna výživného se děje vždy dle stavu, který je tu v době vydání rozhodnutí soudu. S dospíváním dětí, náročnější školní docházkou či změnou zdravotního stavu

⁵⁵ R 52/68

⁵⁶ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, , str. 99

dochází také ke změně jejich potřeb. Případně nastává změna i na straně povinného – zvýšení či snížení v příjmech, změna počtu vyživovacích povinností, atd. Vždy musí jít o změnu dlouhodobého charakteru, ne pouze přechodnou. Při rozhodování o změně rozhodnutí soudu je přitom třeba vždy vyjít ze spisového materiálu vztahujícího se k řízení, v němž bylo vydáno předcházející rozhodnutí o výživném. Návrh na zahájení řízení se podává u okresního soudu, v jehož obvodu má dítě bydliště. Ke změně výše výživného, resp. rozsudku, kterým bylo výživné stanoveno, nebo kterým byla schválena dohoda rodičů o výživném, dochází ve většině případů na návrh rodiče, který má dítě ve své péči, řízení ve věci nezletilých dětí může být zahájeno i bez návrhu.⁵⁷

Soud může výživné změnit i zpětně, nejdéle však tři roky zpětně. V duchu novely občanského soudního řádu z roku 2008 soud může stejně postupovat i v případech zletilého dítěte, musí ale vždy zjistit, k jakému datu ke změně poměrů došlo a co nejdříve od tohoto data rozhodnutí o výživném změnit.⁵⁸

V těchto souvislostech se operuje i s pojmem „spotřebované výživné“ a zásadou nenávratnosti spotřebovaného výživného. Podstatou této zásady je, že nesmí docházet k zhoršení životní úrovně nezletilého, ke které by došlo, pokud by musel vrátit částky, které již spotřeboval. Jestliže nedošlo ke spotřebování výživného, mohou vznikat přeplatky na výživném. Nezletilé dítě není povinno vrátit výživné, které mu již bylo vyplaceno a toto výživné nelze ani zúčtovat na běžné výživné splatné v budoucnu.⁵⁹

Přeplatky na výživném tedy mohou vznikat z různých důvodů. Příkladem může být situace, kdy rodič dobrovolně poskytuje dítěti vyšší výživné, než které bylo určeno soudním rozhodnutím. V těchto případech jde potom o peněžitý dar a vrácení případného přeplatku nelze požadovat po nezletilém, ani po zletilém. Dojde-li později ke zvýšení výživného i za dobu minulou, je třeba to, co bylo plněno dobrovolně nad rámec soudem staveného výživného, započítat na dluh, který vznikl na výživném za dobu minulou. Další situací je, když rodič platí dobrovolně, před soudně upravenou vyživovací povinností, a platí ve větším rozsahu, než následně určí soud. Vrácení peněz nelze požadovat. Třetí a poměrně častou možností je, že již existuje soudní rozhodnutí o vyšší výživného, ale dojde ke snížení či zrušení výživného za dobu minulou. U

⁵⁷ Lužná, R.: Zvýšení výživného pro nezletilé děti. Právo a rodina, 2008, č. 12., str.16

⁵⁸ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4., vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 478

⁵⁹ R 23/64

nezletilých dětí se aplikuje zásada nenávratnosti spotřebovaného výživného a u zletilých by mělo dítě povinně vrátit tento přeplatek tomu, kdo jej poskytl.⁶⁰

Rozhodnutí se týkají převážně rozsahu, a to hlavně snížení nebo zvýšení výživného, délky trvání a podmínek vyživovací povinnosti. Rozhodnutí lze vydat i na základě stanoveným kritérií. Tyto kritéria jsou co do základu stejné pro všechny druhy vyživovacích povinností (viz kapitola Kritéria vyživovací povinnosti).

Pro určení doby, od níž se mění předchozí rozhodnutí o výživném na nezletilé dítě či na zletilé dítě (zvýšení, snížení, zrušení) není rozhodné, kdy byl podán návrh na zahájení řízení o novou úpravu výživného nebo kdy bylo vydáno usnesení o zahájení řízení o novou úpravu výživného nebo kdy bylo vydáno usnesení o zahájení takového řízení, popř. ke kterému dni navrhli změnu dřívějšího soudního rozhodnutí účastníci řízení, nýbrž pouze to, kdy došlo ke změně poměrů, která tuto úpravu odůvodňuje.⁶¹ Dojde-li v důsledku změn k přeplatku na vyživovací povinnosti, platí pro nezletilé zásada, že spotřebované výživné se již nevrací (ustanovení § 99 odst. 1 ZoR). U zletilého dítěte se tato zásada již neuplatňuje.

Spotřebované výživné se nevrací u nezletilých dětí a dlužník si nemůže zúčtovat přeplacené částky na běžné výživné.⁶²

3.4.3. Zánik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost rodičů k dětem zaniká, převážně z těchto důvodů:

- a) dítě je schopno se samo žít,
- b) uzavřením manželství,
- c) osvojením dítěte,
- d) smrtí dítěte nebo rodičů.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do doby, než jsou schopny se samy žít, v zákoně je to upraveno v ustanovení § 85 odst. 1 ZoR. Z toho vyplývá, že pokud by dítě bylo nemocné nebo invalidní, trvala by vyživovací povinnost rodičů po celý život dítěte. Tato schopnost není vázána na dosažení určité věkové hranice, konkrétně na dosažení zletilosti. Vyživovací povinnost může zaniknout i před dosažením zletilosti.

⁶⁰ Lužná, R: Právní režim přeplatků na výživném pro nezletilé děti. Právo a rodina, 2010, č. 6, str. 2.

⁶¹ R 54/69

⁶² R 23/64

Ve většině případů zaniká vyživovací povinnost po ukončení studií a následným nástupem do zaměstnání, kdy dítě dosahuje pravidelného a dostačujícího příjmu z povolání.⁶³ Pokud se dítě soustavně připravuje na své budoucí povolání, učí se či studuje na střední nebo vysoké škole či v rámci pomaturitního studia⁶⁴, trvá i vyživovací povinnost.⁶⁵ K tomuto druhu zániku vyživovací povinnosti bylo vydáno mnoho judikatury. Například Ústavní soud svým nálezem II. ÚS 2623/09 ze dne 7. 4. 2010 pojednává o otci, jež se domáhá zrušení vyživovací povinnosti k synovi, který ukončil studia maturitou na střední odborné škole a současně začal studovat konzervatoř. Vztah k hudbě a zájem ji studovat měl již od dětství. Soud prvního stupně žalobu otce zamítl, otec podal odvolání. Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně v části rozhodnutí potvrdil a změnil rozsudek tak, že stanovené výživné zrušil s odůvodněním, že syn ukončil své vzdělání maturitní zkouškou a je schopen se sám živit. Syn podal proti uvedenému rozhodnutí ústavní stížnost. Stěžovatel – syn shrnuje, že se řádně připravuje na své budoucí povolání v oblasti hudby a že jeho právo na výživné by tak mělo být zachováno. V této věci dospěl Ústavní soud k závěru, že v souvislosti s rozšiřujícími se možnostmi se zvyšuje i důraz kladený na doplnění vzdělání. Při hodnocení schopnosti živit se, ve světle další možnosti rozvinout dosavadní studium v oblasti hudby, je tak namíste preferovat zájem na zvýšení kvalifikace dítěte. Ústavní soud má za to, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 LZPS. V konečném důsledku by postupem soudu mohlo dojít k zásahu do práva na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, kterou garantuje čl. 26 LZPS, na jehož dotčení upozorňoval stěžovatel. Ústavní soud proto napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil.⁶⁶

V případě uzavření manželství dítěte vzniká vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely, založená na zásadě stejné životní úrovně manželů. Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Rodič tak plní vyživovací povinnost vůči dítěti jen v případě, když jí manžel není schopen plnit vůbec nebo omezeně.⁶⁷

⁶³ R 16/68

⁶⁴ Nález II. ÚS 2155/09 ze dne 24.11.2009

⁶⁵ Článek Kovářová D.: Výživné mezi rodinnými příslušníky – nebývá to jednoduché, Právo a rodina 5/2005, str. 5-9

⁶⁶ Lužná R.: Trvání vyživovací povinnosti při prohlubování kvalifikace dítěte Rodina a právo 4/2010, Str.4

⁶⁷ R 102/1967

Smrtí dítěte nebo rodiče zaniká vyživovací povinnost a nemůže přejít na dědice z důvodu osobního vztahu mezi rodičem a dítětem. Předmětem dědictví mohou být pouze splatné dávky výživného do dne smrti oprávněného. Zvláštním případem zániku je osvojení, kdy osvojenci zanikají vztahy s původní rodinou.⁶⁸ Nedojde-li k dohodě, může se povinný rodič domáhat zrušení vyživovací povinnosti i soudní cestou.

⁶⁸ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 106

4. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům

4.1. Charakteristika vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům vzniká většinou jen výjimečně. Její základ rovněž spočívá na existenci vztahu mezi rodičem a dítětem, tzn., že nárok na výživné mají oba rodiče, v případě že budou splněny zákonné podmínky práva na vznik výživného. Právo na výživné je osobním právem a slouží k zajištění důvodných potřeb. Z judikatury lze dovodit, že vyživovací povinnosti dětí k rodičům předchází vyživovací povinnost mezi manžely a výživné rozvedeného manžela a že vyživovací povinnosti k rodičům předchází i vyživovací povinnost k dítěti.⁶⁹

Plnění vyživovací povinnosti je osobním výkonem péče o oprávněnou osobu a to je třeba zohlednit zejména tehdy, jestliže je k výživě povinno více dětí, a pouze jedno z nich se osobně stará o oprávněného.⁷⁰ Podmínky pro poskytování výživného je třeba hodnotit u každého povinného dítěte zvlášť i ve vztahu ke schopnostem a možnostem ostatních dětí.⁷¹

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům je právně upravena v § 87 a souvisejících, v zákoně o rodině. Toto ustanovení zákona o rodině není v praxi příliš používáno. Myslím si ale, že v budoucnosti bude toto ustanovení stále používanější, vzhledem k tomu, že dojde k očekávané generační výměně a starší generace seniorů početně převáží nad generacemi mladšími, a současně pokud systém důchodového zabezpečení neumožní seniorům pokrytí nákladů důstojného života ve stáří.

4.2. Subjekty vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Subjekty vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům jsou podle § 87 odst. 1 ZoR rodiče jako oprávnění a jejich děti jako povinní.

⁶⁹ R 102/67

⁷⁰ R 72/53

⁷¹ Hendrych, D. Právník výkladový slovník, 3. vyd., Praha: C.H.Beck, 2009, str. 1310

Zákon ovšem u této povinnosti nerozlišuje, zda jde o dítě nezletilé nebo již zletilé, existují totiž případy, kdy dítě například zdědí či v restituci získá majetek, zatímco rodič se není sám schopen uživit.

Mají-li rodiče jen jedno dítě, má vyživovací povinnost vůči nim, tj. vůči každému z nich jen ono samo, pokud je v rodině více dětí a mají-li stejné rodiče, mají všechny tyto děti vůči svým rodičům, vůči každému z nich, vyživovací povinnost, nejsou však vázáni společně a nerozdílně. U každého rodiče vzniká tedy právo zvlášť a dle okolností. Každé dítě plní tuto vyživovací povinnost samo, takovým dílem, jež odpovídá jeho schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům. Ani zde není rozhodné, jestli jsou rodiče manželé či zda žijí spolu nebo odděleně, ani to, zda náleží rodičům rodičovská zodpovědnost, či nikoli. Je-li k vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům povinno více dětí téhož rodiče, je rozsah výživného stanoven u každého dítěte zvlášť, podle poměru jejich schopností, možností a majetkových poměrů ke schopnostem, možnostem a majetkových poměrů ostatních dětí. Pokud by rodič žaloval pouze jedno dítě na plnění vyživovací povinnosti a ostatní děti by tuto povinnost plnily dobrovolně, mohl by soud rozhodnout o výši výživného jen u tohoto žalovaného dítěte. Jeho vyživovací povinnost lze stanovit pouze v takovém rozsahu, který odpovídá výše uvedeným kritériím. Při rozhodování o výši výživného tak bude v rozsudku výslovně vyjádřena výše vyživovací povinnosti pouze u dítěte, proti kterému bylo právo rodiče uplatněno. Soud však musí řešit otázku vyživovací povinnosti a její výše s ohledem na všechny povinné.⁷²

Pokud jde o rodiče, není vyloučeno považovat je za společné oprávněné, pokud jsou oba stejně potřební, vedou společnou domácnost a návrh na stanovení výživného podali společně.

4.3. Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Rozsah vyživovací povinnosti je dán kritériem slušné výživy. Ve srovnání s vyživovací povinností rodičů k dětem a vzájemnou vyživovací mezi manžely je rozsah této vyživovací povinnosti omezenější, neboť v něm není obsažen požadavek, aby se děti podílely na vyšší životní úrovni rodičů. Jde zde tedy o zajištění průměrného životního standardu.

⁷²R 38/67

Pro určení rozsahu vyživovací povinnosti je třeba vzít zřetel i k tomu, zda a v jaké míře některé z dětí poskytuje rodičům (nebo rodiči) osobní péči či věcná plnění, což může být například každodenní odvoz autem k lékaři či společná domácnost.

Při stanovení rozsahu je třeba vzít v úvahu především to, že dítě je sice povinno zajistit svým rodičům celý rozsah výživy (jako je bydlení, strava, kultura), nikoli však na úrovni srovnatelné s vlastní úrovní, ale pouze v rozsahu tzv. slušné výživy. Pojem slušná výživa není v zákoně nikterak definován, a proto se jen velmi těžko popisuje jako určité minimální kritérium. Podpůrně lze použít ustanovení zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, popřípadě zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Z výrazu samotného i z jeho porovnání kupříkladu s výrazem „přiměřený“ můžeme dovodit, že je míněno zajištění průměrného životního standardu s přihlédnutím k obvyklému způsobu života oprávněných, jakož i k jejich věku a zdravotnímu stavu. Co lze považovat za slušnou výživu, záleží na konkrétní celkové situaci rodiče. Termínem „výživa“ lze rozumět úhradu osobního potřeb, tedy všech odůvodněných potřeb oprávněného. Nejde jen o potřeby nejnutnější, ale o potřeby odpovídající průměrnému životnímu standardu určité sociální skupiny v daném regionu.⁷³

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům trvá po dobu potřeby rodičů (§ 87 odst. 1 ZoR). Tato tzv. odkázanost je dána, pokud rodiče postrádají zdroj obživy, popřípadě určitý příjem mají, ale nestačí jim k zajištění slušné výživy. Mají-li rodiče nemovitý majetek, z něhož není žádný zisk, ale využívají jej k bydlení či rekreaci, nelze z toho dovozovat, že na zajištění prostředků pro svou obživu by měli tento majetek prodat. Poněkud jinak by patrně bylo možné posuzovat vlastnictví šperků a sbírek.⁷⁴

Za trvání vyživovací povinnosti může dojít k jejím změnám za podmínek uvedených v ustanovení § 99 ZoR. Ke změně může dojít na návrh jak oprávněného, tak povinného, bez návrhu o změně výživného řízení zahájit nelze.⁷⁵

⁷³ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str. 269

⁷⁴ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva.

Praha: C. H. Beck, 1999, str. 177

Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 132

4.4. Trvání vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

4.4.1. Vznik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům vzniká na základě tří předpokladů:

- a) děti jsou schopny se samostatně živit,
- b) rodiče jejich pomoc v podobě vyživovací povinnosti potřebují, jsou na ni odkázáni – tzv. stav odkázanosti, aby jim byla zajištěna tzv. slušná výživa,
- c) je zde soulad s dobrými mravy.

Vyživovací povinnost dítěte k rodičům vzniká pouze za podmínky, že dítě je schopno se samo živit. Při posuzování schopností a možností povinného je třeba vycházet z předpokladů tzv. potenciality příjmů. Vedle vlastních příjmů by měly být zohledněny také majetkové a jiné poměry. Nevyžaduje se, aby dítě bylo zletilé, ale podstatné je zde to, aby se bylo dítě schopno samo živit a mohlo plnit svou vyživovací povinnost vůči rodičům.

Pokud dítě žije ve společné domácnosti s rodičem, vyživovací povinnost vůči rodičům bude plnit věcným plněním. Jinak bude dítě poskytovat rodičům finanční částky. Z judikatury je znám například rozsudek R 38/67, který pojednává o tom, že při rozhodování o vyživovací povinnosti dítěte vůči rodiči (§ 87 zákona o rodině) nebude sice v rozsudku výslovně vyjádřena výše vyživovací povinnosti dítěte, vůči němuž nárok rodičem uplatněn nebyl, soud si ovšem musí vyřešit otázku vyživovací povinnosti a její výše ohledně všech povinných ve smyslu ustanovení § 87 odst. 2 ZoR.⁷⁶

Povinnost dětí stanovenou v § 87 ZoR. je nutné důsledně odlišovat od tzv. koadjutoria – tj. od povinností dětí přispívat na úhradu společných potřeb rodiny podle § 31 odst. 4 ZoR. Podle citovaného ustanovení je předpokladem pomoci, že dítě žije ve společné domácnosti s rodiči a má vlastní příjem, kdežto podle § 87 tato podmínka není stanovena. Základní rozdíl spočívá v tom, že tzv. koadjutorium, na rozdíl od výživného, není určeno k úhradě osobních potřeb oprávněné osoby, ale jde zde o přiměřenou úhradu společných nákladů rodiny. V § 31 odst. 4 ZoR jde o potřeby celé rodiny, kdežto v § 87 se řídí povinnost dětí jejich výdělečnými možnostmi a majetkovými poměry.

⁷⁶ R 38/67

Zvýšení majetkových poměrů povinného se promítá do úpravy všech nároků na výživné.⁷⁷

Druhým předpokladem je tzv. stav odkázanosti. Ten vyplývá z ustanovení § 90 zákona o rodině, můžeme ho definovat jako situaci, kdy oprávněný není schopen samostatně zabezpečovat a uspokojovat ani své základní, nutné potřeby.⁷⁸

Třetím a posledním předpokladem, ke kterému je třeba přihlídnout v § 96 odst. 2 zákona o rodině, je, že výživné nelze přiznat, pokud by bylo v rozporu s dobrými mravy. Tak pokud se rodič nestaral řádně o své dítě, dopustil se vůči dětem trestného činu či jiného zavrženíhodného jednání, opustil společnou domácnost, neplnil jeho vyživovací povinnost či byl dokonce zbaven rodičovské odpovědnosti, nemůže mít vůči takovému dítěti nárok na přiznání výživného, i když by se ocitl v situaci odkázanosti na výživu.⁷⁹

Počátek vyživovací povinnosti se může vázat nejdříve ke dni podání návrhu na výživné, tzn., že řízení o přiznání výživného se zahajuje návrhem rodičů. Jeden rodič nebo oba najednou musí tedy podat návrh k soudu a v něm příslušné skutečnosti tvrdit a v řízení dokázat. Zejména prokazují, z jakého důvodu potřebují výživné od svého dítěte, a proč nemohou dosahovat vyšších příjmů sami. V žalobě musí odůvodnit, že děti jsou schopny se již živit samy. Přípravují-li se děti teprve na budoucí povolání, tedy studují střední, jazykovou nebo vysokou školu či si zvyšují kvalifikaci stážemi v zahraničí, je tato podmínka vyloučena. Tato situace nastává například, když rodiče nemohou pracovat a nevznikne jim nárok na dávky nebo důchod. Případně je důchod nedostatečný pro slušnou obživu.⁸⁰

4.4.2. Zánik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Zánik vyživovací povinnosti může nastat z několika důvodů. Nejčastějšími způsoby zániku jsou:

- a) jestliže, rodič přestane výživu ze strany dítěte potřebovat – najde si novou práci, jsou mu přiznány dávky sociální pomoci,

⁷⁷ Plecítý, V.: Zákon o rodině. Praha: Eurounion, 2007, str. 295

⁷⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, 3. vydání, Brno, Doplněk, str. 268-272

⁷⁹ R 38/67

Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str. 269-270

⁸⁰ Šmolka, P., Mach, J.: Manželská a rodinná trápení, Portál, 2008, str. 145-150

- b) uzavře manželství a vyživovací povinnost přejde na manžela a podobně,
- c) dítě ztratí schopnost samo se živit či ztratí schopnost poskytovat výživné,
- d) vyživovací povinnost zanikne i zánikem příbuzenského vztahu v důsledku osvojení dítěte, či naopak zrušením osvojení,
- e) vyživovací povinnost zaniká smrtí rodiče či dítěte. Místo zemřelého dítěte jsou povinny poskytovat výživné ostatní děti.⁸¹

Závěrem bych ráda zdůraznila, že vyživovací povinnost dětí k rodičům předchází právu rodičů na sociální dávky.

⁸¹ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999, str 177

5. Společně o vyživovací povinnosti

5.1. *Obnovení vyživovací povinnosti*

Vyživovací povinnost, která již jednou zanikla, může být znovu obnovena. Zánik vyživovací povinnosti nastává buď ze zákona, nebo rozhodnutím soudu. Tato možnost vyvěrá z toho, že je postavena na osobní rovině. Na osobním vztahu mezi povinným a oprávněným. Někteří odborníci mluví o tzv. elasticitě výživného. Nejčastější důvodem obnovení vyživovací povinnosti je ztráta schopnosti dítěte žít se samo, například při studiu na vysoké škole v rámci přípravy na budoucí zaměstnání.

Zvláštním případem obnovení vyživovací povinnosti je i zrušení osvojení dítěte a s tím související obnovení vyživovací povinnosti původních rodičů k dítěti.⁸²

Za pokračování přípravy dítěte na budoucí povolání lze, s přihlédnutím k nedostatku vhodných pracovních příležitostí pro absolventy škol, považovat také další studium, jehož ukončení umožní absolventu najít si zaměstnání i v jiném oboru, než na který byla příprava dítěte doposud zaměřena.⁸³

Soud by měl hodnotit všechny okolnosti mezi vykonávaným povoláním a studiem, typ zvoleného vzdělávání i další okolnosti významné pro zhodnocení společenského dopadu věci. Pokud se jedná o určité nadstandardní studium, jazykové kurzy, pobyty apod., které nenavazují na dosažené vzdělání, musí soud posoudit, zda lze toto studium zahrnout mezi odůvodněné potřeby dítěte s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů.⁸⁴ V případě přijetí dítěte ke studiu na vysoké škole až po letech se vyživovací povinnost rodičů již neobnovuje.⁸⁵

Obnovení vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům může nastat též opakovaně. Například z důvodu opakované ztráty zaměstnání rodičů.

5.2. *Způsoby plnění vyživovací povinnosti*

Způsoby plnění vyživovací povinnosti bývají různé. Významný je zde prvek dobrovolnosti, tj. zda je vyživovací povinnost rodičů k dětem nebo dětem k rodičům

⁸² Těžká, O., Nová, H.: Vyživovací povinnost. Praha. Linde. 1995, str. 107

⁸³ R 11/93

⁸⁴ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář.4. vydání. Praha, C.H.Beck, 2009, str. 397

⁸⁵ R 188/2007

plněna dobrovolně. Plnění výživného je zásadně dlouhodobé a opakující se, dle zákona měsíc dopředu. Může se poskytovat v penězích, naturálně, poskytováním bydlení, výkonem osobní péče o dítě či rodiče nebo péčí o společnou domácnost.⁸⁶

Pokud žijí rodiče a děti ve společné domácnosti, je pravidlem či přímo povinností plnit. A to obousměrně. Jak v případech vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, tak u vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. V mnohých případech se tak děje především naturálně, tj. přímým uhrazováním osobních potřeb dítěte nebo rodičů. I zde dochází k částečnému plnění této povinnosti v penězích, aby se daly uspokojit potřeby i mimo domácnost rodičů. V případech, kdy je vyživovací povinnosti stanovena soudem, připadá v úvahu jen plnění v penězích. Rozhodnutí soudu musí proto znít na určitou částku, která tvoří rozsah vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost, která je plněna dobrovolně, může být rovněž plněna zcela či převážně v penězích, což přichází v úvahu zejména tehdy, jestliže se rodič nebo dítě z vážných důvodů přechodně nebo na delší čas zdržuje mimo společnou domácnost (důvodem mohou být pracovní či studijní pobyty apod.). Dalším možným způsobem plnění, který je specifický právě jen pro rodinné vztahy, je osobní péče. Jde o osobní výkon péče o dítě či rodiče. Osobní péčí nelze rozumět jen péčí o výživu, ale i provádění všech prací a výkonů, jichž je třeba k tomu, aby bylo zajištěno plynulé a soustavné uhrazování osobních potřeb dítěte. Míra osobních potřeb dítěte závisí na jeho věku a vyspělosti. V případě vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům v soběstačnosti rodiče a jeho zdravotním stavu.⁸⁷

V penězích musí být vyživovací povinnost stanovena i za dobu minulou. Při stanovení dlužného výživného je třeba odečíst vše, co bylo od počátku vyživovací povinnosti do vydání rozhodnutí plněno. Soud musí ohodnotit i plnění výživného naturálně.⁸⁸

Novelou z roku 2008 byly zavedeny výjimky ze zásady placení v pravidelných a opakujících se dávkách. První výjimkou je možnost poskytnutí jednorázové částky. Z ustanovení § 97 odst. 2 ZoR. vyplývá, že soud může rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnu. Smyslem této úpravy je snaha zajistit budoucí výživné tam, kde není jistota, zda bude spláceno po celou dobu trvání

⁸⁶ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999, str.170-172

⁸⁷ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str.64-66

⁸⁸R 44/66

vyživovací povinnosti například z důvodu, že povinný riskantně podniká či se živí jako umělec a jeho výdělky jsou nepravdělné.⁸⁹

5.3. Započtení výživného

Zákon o rodině v ustanovení § 97 odst. 3 uvádí, že proti pohledávkám na výživné je započtení vzájemných pohledávek přípustné jen dohodou. To znamená, podle občanského zákoníku nejde využít jednostranné započtení. Následující ustanovení říká, že proti pohledávkám na výživné, které je poskytované nezletilým dětem, však takové započtení není přípustné vůbec. To znamená, že nelze provést započtení vzájemných pohledávek ani jednostranně, ani dohodou. Taková dohoda by byla absolutně neplatná pro rozpor se zákonem. K započtení vzájemných pohledávek může dojít např. v rámci tzv. nesporného rozvodu, respektive při uzavírání dohody podle ustanovení § 24a odst. 1 písm. a) ZoR. Konkrétně se mohou rozvádějící se manželé domluvit, že ke dni právní moci rozvodového rozsudku zaniknou na jedné straně pohledávka manželky na výživné a na druhé straně pohledávka manžela z titulu vypořádaného společného jmění manželů.⁹⁰

V praxi k započtení běžně dochází, hlavně pokud soud stanoví výživné ve stejné výši, případně výživné poskytuje pouze ten z rodičů, jemuž byla určena vyšší částka, a to pouze ve výši rozdílu mezi oběma výživnými, protože vzájemná zasilání výživného ve výši určené soudem se povinným rodičům nemůže zdát logické.⁹¹

5.4. Promlčení výživného

Promlčení spočívá v uplynutí promlčecí doby a uplatnění námitky promlčení, kdy nemůže být právo přiznáno. Samotné uplynutí promlčecí doby znamená pouze vznik práva dlužníka dovolat se promlčení a k zániku nároku dojde až uplatněním námitky promlčení.⁹²

Právo na výživné se nepromlčuje, tzn., že jestliže někdo má právo na výživné, může jej uplatnit kdykoliv po celou dobu trvání tohoto nároku. Od existence nároku

⁸⁹ Hrušáková M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 472.

⁹⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str.255

⁹¹ Hrušáková M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 473.

⁹² Švestka, J.a kol.:Občanské právo hmotné. 1.díl.,4vyd.,Praha, Aspi, 2005, str.287.

jako takového musíme však odlišovat nárok na jednotlivé platby. Jednotlivé platby se samozřejmě promlčet mohou. Upomínat někoho o placení výživného z morálního hlediska je z pohledu promlčení nároku na výživné bezvýznamné. Výživné lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení, tedy od podání návrhu k soudu. Pro zletilé osoby lze přiznat výživné pouze od okamžiku, kdy byl návrh podán. U nezletilých dětí lze právo přiznat i za tři roky zpětně. Musí být ale splněny podmínky pro zpětné přiznání. V praxi se totiž často stává, že matka nezletilého dítěte podá návrh na zvýšení výživného za několik let po rozvodu, a soud v takovém případě může přiznat výživné i za dobu tří let zpětně. Pokud by zde ovšem podmínky pro zvýšení výživného nebyly, například proto, že předchozí rozsudek nabyl právní moci rok nebo dva před podáním návrhu, soud bude upravovat výživné s ohledem na konkrétní situaci.⁹³

Novela zákona o rodině z roku 2008 potom nově stanovila, že pokud bylo výživné pro děti přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu, promlčují se opětující se plnění výživného až po deseti letech.⁹⁴

5.5. Plnění výživného za jiného

Čas od času se stává, že někdo platí vyživovací povinnost za jiného. Řčení a římské právo říká: „Matka je vždy jistá, otec nejistý“. Nejistý otec pak může platit výživné i na cizí dítě. Tedy někdo, kdo si myslel, že je otcem, plnil vyživovací povinnost za skutečné rodiče. Skutečnému otci se říká biologický otec, a otcí, který je zapsán v matrice se říká matrikový otec, ačkoli skutečným otcem není. Pokud tedy matrikový otec platil vyživovací povinnost za biologického otce, je oprávněn po něm požadovat úhradu tohoto plnění. Přitom se musí mít na paměti, že spotřebované výživné se nevrací, tzn., že matka mající dítě v péči nemusí vracet přijaté výživné, a to ani v případě, kdy věděla, že matrikový otec není otcem biologickým. Toto ustanovení je v zákoně proto, aby chránilo nezletilé děti a jejich životní úroveň. Matrikový otec také nesmí opomenout zákonné lhůty k popření otcovství. S rozvojem DNA došlo k revoluci v testu otcovství a k snadnému odhalování tzv. „kukaččích“ dětí a podvedených otců, a tím i rozbití mnoha rodin. Pokud k takovému zjištění dojde až po uplynutí zákonné

⁹³ Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy. Grada 2002, str. 93

⁹⁴ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, .str. 476

lhůty k popření otcovství, tj. do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví o narození dítěte, je matrikový otec povinen zajišťovat výživu dítěte, ačkoliv není jeho.

V takovém případě lze užit občanskoprávní žaloby na bezdůvodné obohacení. Právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se matrikový otec dozvěděl o bezdůvodném obohacení. Nejpozději se právo na bezdůvodné obohacení promlčí za tři roky ode dne, kdy k němu došlo.⁹⁵

5.6. Zálohování výživného

Na pojem „zálohování výživného“ můžeme pohlížet ze dvou významů:

- zálohování výživného rodičem
- zálohování výživného státem

Zálohování rodičem znamená, že se povinný rodič nemůže zbavit své vyživovací povinnosti jednorázovým zaplacením určité částky oprávněnému dítěti, vzhledem k tomu, že není možné určit, jaké budou odůvodněné potřeby dítěte v budoucnosti.

Za dob socialismu byl preferován způsob placení výživného jen v pravidelných a opakujících se částkách. Důvod byl hlavně v tom, že většina občanů dostávala odměnu za práci formou pravidelné mzdy. V dnešní době se čím dál častěji objevují případy, kdy je povinný odměňován za svou práci v honorářích, tantiémách, je živen z úroků apod. Velká novela zákona o rodině již provedla patřičné změny, které více vyhovují dnešním podmínkám. V případě, že příjmy povinného rodiče jsou značně nerovnoměrné, případně povinný rodič získá majetek a chystá se s ním například riskantně podnikat nebo hrozí nebezpečí, že tento majetek prohraje na automatech apod, umožňuje zákon, aby soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodl o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Soud přitom učiní příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému (ustanovení § 970odst. 2 ZoR).⁹⁶

Systemy zálohování jsou založeny na myšlence návratnosti. Stát zde vyplatí dítěti zálohu výživného. V jedné variantě tohoto systému pak na sebe stát převede tuto

⁹⁵ Kolářová, D.: Rodina a výživné, Praha: Leges, 2011, str. 45

⁹⁶ M.Králíčková, České rodinné právo, Doplněk, 2006, str. 264

pohledávku a jako věřitel ji sám vymáhá na povinném rodiči. Tento systém funguje například v Rakousku a byl obsažen v českých návrzích z let 2001, 2005 a 2007. Druhá varianta vyžaduje po pečujícím rodiči, aby v případě dodatečného zaplacení povinnou osobou výživné předal státu. To je případ současné slovenské úpravy a posledního českého návrhu z roku 2009. Výživné je státem typicky zálohováno v plné výši přiznané soudem a příjem pečujícího člena rodiny (respektive dítěte) není rozhodný pro zálohování (pomoc státu tak není „testována“ majetkovými poměry příjemce).

Ve druhém typu systému funguje náhradní výživné spíše jako dávka garantující dětem z neúplných rodin určitý příjem. Tento systém nestojí a priori na předpokladu návratnosti, neboť stanovená výše náhradního výživného může i převyšovat některé soudem vyměřené výživné. Konkrétní úpravy se mohou lišit. Náhradní výživné tak může být spojeno buď pouze s neplatičstvím výživného povinným rodičem, nebo s potřebností dítěte, ať již bude způsobena neplatičstvím, či nikoli. Zde má dítě nárok na náhradní výživné i v případě, že jeho rodič výživné řádně platí, avšak nedosahuje státem stanovené minimální výše. Náhradní výživné se u této varianty úpravy v podstatě blíží obecné sociální dávce.⁹⁷

Mluvíme-li o zálohování výživného, je třeba rozlišit dvou druhů takového zálohování výživného. Prvně jde o případ, kdy je výživné poskytováno subjektem soukromého práva, např. některým z rodičů. Druhým případem je, kdy místo rodiče neplnění svou vyživovací povinnost poskytuje alimenty stát.

Soud má možnost rozhodnout o povinnosti povinného složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti, a to podle § 97 odst. 2 ZoR. V tomto případě je právě povinný subjektem, který v podstatě zálohuje výživné v budoucnosti splatné, a to především pro případy, kdy povinný ví, že v budoucnu nebude mít možnost plnit výživné řádně a včas.

Též můžeme hovořit o zálohování výživného v případě, kdy jiný subjekt přebere za povinného placení výživného. Dochází k tomu například, když jeden z rodičů plní výživné i za jiného rodiče. A stejně tak, pokud manžel matky úspěšně popřel otcovství a domáhá se náhrady poskytovaného výživného na tom, kdo byl určen jako otec dítěte.⁹⁸

⁹⁷ B.Havelková, K.Cidlinská Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě, 2010 www.genderonline.cz (1.5.2011)

⁹⁸ Nová, H.: Zákon o rodině, komentář a předpisy, 6.vyd. Praha, Linde, str. 15

Dalším, kdo může výživné místo osoby povinné poskytnout, je stát. Činí tak podle zvláštního právního předpisu, jímž je mu tato možnost stanovena a má formu určité sociální dávky, jíž stát reaguje na potřebnost na straně dítěte, která je však spíše jednorázového charakteru.

Další možností, která spadá pod pojem zálohování výživného, je poskytování alimentů zákonem zřízeným systémem, v rámci něhož na základě stanovených podmínek bude orgánem státní správy poskytována určitá částka výživného. Stát převezme vymáhání výživného za pohledávky na výživném, které za povinného zaplatil.

Z pohledu evropského práva by při garantování dávek výživného pro dítě měly státy zasáhnout, pokud osoba povinná platit výživné na dítě tuto svoji povinnost neplní. Důležitým krokem při dosažení tohoto cíle je Doporučení č. R (82)2 o zálohových platbách výživného na dítě státem, přijaté Výborem ministrů Rady Evropy 4. února 1982. Státům se zde doporučuje, aby založily systém zálohových plateb výživného dětem, který by se měl řídit principy stanovenými v Dodatku k uvedenému doporučení. V Rakousku byl takový systém zaveden. Tento právní institut je založen na občanském právu a není vázán na systém sociálního zabezpečení. Kladem je, že dítě má právo dostávat zálohové platby, pokud jsou splněny podmínky, jako jsou rakouská státní příslušnost a trvalé bydliště dítěte v Rakousku, nezletilost, povinná osoba neplatí výživné, existence vynutitelného nároku a neúspěšné pokusy o jeho vynucení v posledních 6 měsících. Měsíční výše těchto zálohových plateb je ekvivalentem výše stanoveného nároku. Existuje horní hranice zálohové dávky, minimální hranice zálohových plateb není stanovena.⁹⁹

Rakouský model zálohování by měl být inspirací pro Českou republiku.

5.6.1. Historie „zálohování výživného“

V českém právním řádu k dnešnímu dni neexistuje platná právní úprava, která by zaváděla institut zálohování výživného.

⁹⁹ Schultz, W.: Výživné na děti v Rakousku, zálohové platby státu a uplatnění relevantního instrumentu Rady Evropy v národní právu, Právní praxe, 1999, číslo 2-3, str. 158- 161

Před více než padesáti lety podobný institut v tehdejší československé právnímu pořádku existoval, neměl však příliš dlouhého trvání. Výživné v té době bylo zálohováno zákonem č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem. Dávky byly určeny dětem mladším 18 let, ale i dětem do 24 let věku, pokud se soustavně studijně připravovaly na své budoucí povolání, anebo byly nezpůsobilé k výdělku. Jejich nárok na výživné vůči osobám povinným musel být stanoven právoplatným soudním rozhodnutím, soudním smírem, nebo vykonatelným notářským zápisem. Předpokladem bylo také obtížné vymáhání jejich nároku na výživné, kdy za situaci obtížnou byl považován fakt, že by exekuce v dohledné době nevedla k cíli, zejména v době do tří měsíců od jejího nařízení. Tyto zálohy na výživné byly poskytovány na žádost oprávněných osob prostřednictvím komisí „okresní péče o mládež“.

Nárok na výživné přecházel co do výše poskytnuté zálohy na stát, který jej pak vymáhal. Důležitým bylo ustanovení § 4 odst. 3 zákona o zálohování výživného dětem, ve kterém byla stanovena povinnost dlužníka zaplatit nejen dlužnou dávku výživného komisi, ale také penále, které činilo 10 % dlužné částky a připadlo státu. Zákon byl účinný čtyři a půl roku. Poté byl nahrazen zákonem č. 69/1952 Sb., který zavedl příspěvek na úhradu osobních potřeb dětí. Tento zákon byl účinný až do roku 1963, kdy byl nahrazen současným zákonem o rodině, č. 94/1963 Sb.

Existenci skutečného institutu zálohování či náhradního výživného v českém právu se snažily zhojit čtyři legislativní návrhy. První byl podán v roce 2001¹⁰⁰ skupinou poslankyň ČSSD. Návrh sice získal souhlasné stanovisko vlády,¹⁰¹ během projednávání v Poslanecké sněmovně čelil ovšem ostré kritice a ve druhém čtení byl samotnými navrhovatelkami stažen. Další návrh byl pak podán až roku 2005¹⁰² Annou Čurdovou spolu s několika dalšími poslanci a poslankyněmi z řad ČSSD. Návrh zákona č. 964, o náhradním výživném (dále jen NV) prošel již celým legislativním procesem, ale nakonec ho prezident České republiky vetoval. Po sestavení nové vlády byl návrh zákona znovu předložen a opět zamítnut.

Ani poslední návrh z roku 2009 nedopadl úspěšně. Poslední návrh obsahoval zavedení institutu minimálního výživného, stejně jako tabulek pro standardizaci

¹⁰⁰ Sněmovní tisk č. 848 z roku 2001.

¹⁰¹ Stanovisko vlády k návrhu 2001. Tisk č. 848/1.

¹⁰² Sněmovní tisk č. 964 z roku 2005.

určování výše výživného soudem.¹⁰³ Nově by se NV nemělo vypočítávat z výše soudem stanoveného výživného, ale bylo by stanoveno pevnou částkou – všechny děti, na něž není placeno výživné anebo není placeno v plné výši, by měly nárok na polovinu základní sazby minimálního výživného. Další novinkou je rezignace státu na vymáhání dlužných částek na povinných osobách – stanovuje se pouze povinnost pobíratele vrátit NV, pokud je mu dlužné výživné následně uhrazeno povinnou osobou.¹⁰⁴

V souvislosti s problematikou poskytování výživného státem místo povinného by bylo ještě vhodné zmínit, že ještě v polovině roku 2006 existoval v právním řádu České republiky příspěvek na výživu, poskytovaný na základě zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSP), upravený v § 5 odst. 1 tohoto zákona. Podle něj náležel příspěvek na výživu dítěte nezaopatřenému dítěti, které se považovalo za sociálně potřebné a ke kterému povinná osoba nežijící s dítětem v domácnosti neplnila vyživovací povinnost stanovenou jí rozhodnutím soudu. Tento příspěvek na výživu byl poskytován ve výši stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem. Výše životního minima je tedy limitujícím faktorem. Hmotněprávní podmínkou přiznání příspěvku na výživu dítěte bylo stanovení výše výživného soudem, příslušné orgány jej tedy nemohly poskytnout bez příslušného rozhodnutí.¹⁰⁵

Prováděcí vyhláška k tomuto zákonu dále stanovila ještě jednu dávku, která byla poskytována sociálně potřebným dětem, vůči kterým povinná osoba neplnila svou alimentační povinnost. Podle § 23 vyhlášky 182/1991 Sb. se jednalo o dávku na úhradu jednorázových mimořádných výdajů, která mohla mít peněžitý i věcný charakter. Dávka nenárokového charakteru byla poskytována v případech speciálních výdajů, které nebyly zahrnuty v částkách životního minima. Tato dávka mohla být přiznána například na úhradu školy v přírodě.¹⁰⁶

¹⁰³ Nyní výše výživného závisí čistě na zvážení soudce, což se ukazuje jako velice problematické, neboť vedle nejistoty zúčastněných stran řízení o výživném způsobuje také značné rozdíly v určené výši výživného i v rámci skupin se srovnatelnými příjmy povinného a potřebami dítěte. K této problematice blíže např. M. Trličíková (2008).

¹⁰⁴ Návrh z roku 2009 se zde inspiroval změnou ve slovenské úpravě. Původní slovenský zákon č. 452/2004 Sb. vedl k nejistotě povinných osob, zda mají výživné platit oprávněné osobě nebo státu, a k paradoxní situaci, kdy bylo dlužné výživné placeno jak exekutorovi, tak státu. Povinná osoba pak musela následně vymáhat částku zaplacenou navíc na oprávněné osobě soudní cestou nazpět. To však znamenalo zbytečné zatěžování oprávněné osoby, tedy dopad, který je zcela v rozporu s cíli celého systému (viz důvodová zpráva k zákonu č. 201/2008 Zb.).

¹⁰⁵ Nová, H. Zákon o rodině, komentář a předpisy související. 6.vyd. Praha : Linde. 2004. s. 216.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č.964, o náhradním výživném

5.7. Vyživovací povinnost a sociální dávky

Stanovení výše výživného mohou ovlivňovat i další faktory, z jejichž povahy vyplývá, že určitým způsobem modifikují odůvodněné potřeby oprávněného. Sociální dávky patří mezi jiné příjmy v rámci schopností a možností rodiče zaopatřit své dítě. Jedná se o příjmy z dávek od státu z nemocenského pojištění, životního minima, dávek z podpory v nezaměstnanosti či invalidního důchodu. Pokud se manželé rozcházejí a rodič zůstane na děti sám, tak si kromě výživného může zažádat o dávky státní sociální podpory a o příspěvky pomoci v hmotné nouzi. V rámci dávek státní sociální podpory lze nárokovat přírůstek na dítě, sociální přírůstek či příspěvek na bydlení. Rozhodnutí o přiznání dávek a její výše se odvíjí od celkových příjmů. Systém pomoci v hmotné nouzi poskytuje příspěvek na živobytí, dávky mimořádné okamžité pomoci a doplatek na bydlení, jež lze v určitých případech uplatňovat i v případě bydlení v podnájmu, což u příspěvku na bydlení nelze. Jelikož se u přiznání obou typů dávek vychází z finanční situace celé rodiny, tak v případě rozcházejících se manželů, kteří zatím nejsou rozvedeni, lze požádat o vyloučení manžela z okruhu společně posuzovaných osob. Doložením, že spolu již manželé nežijí ve společné domácnosti, se zřejmě zvýší možnost dosáhnout na sociální příspěvky, které se odvíjí od finanční situace žadatelů.¹⁰⁷ V případě nemoci, pokud jde o krátkodobou pracovní neschopnost povinného rodiče v řádu týdnů, nemá výplata nemocenské dávky místo mzdy vliv na stanovení výživného. Vliv by měla až opakovaná a častá krátkodobá pracovní neschopnost nebo dlouhodobé onemocnění povinného rodiče. Pokud je rodič dlouhodobě zdravotně postižen, vznikne mu zpravidla nárok na invalidní důchod, pro důchodce ať již se starobním nebo invalidním důchodem je pak velmi obtížné najít si práci či získat další finance. Obdobně tedy platí, že vyživovací povinnost zpravidla nezaniká ani v případě, kdy povinný pobírá dávky státní sociální podpory.¹⁰⁸

¹⁰⁷ <http://finexpert.e15.cz/jak-se-stanovuje-vyzivne>

¹⁰⁸ Nová, H.: Vyživovací povinnost obávaná a opomíjená. Bulletin advokacie, 2008, č. 1-2, str. 36

5.8. Vyživovací povinnost a dobré mravy

Ustanovení § 96 odst. 2 ZoR říká, že plnění vyživovací povinnosti musí být v souladu s dobrými mravy. Dobré mravy nelze definovat žádným právním předpisem, lze je označit jako soubor norem chování, které ukládá společenská morálka v určité době a v určitém místě. Záleží vždy na konkrétních okolnostech případu. Dobré mravy ve společnosti utvářejí normu chování, se kterou je chování ostatních subjektů posuzováno. O tom, co je v souladu s dobrými mravy a což již hranici dobrých mravů překračuje, rozhoduje soud.¹⁰⁹ Ten vždy posuzuje důvody, proč se dítě přestalo se svým rodičem stýkat a pokud na vzniklé situaci nemá dítě vinu, neztrácí nárok na výživné.¹¹⁰

Pokud dojde k dlouhodobému vyloučení jednoho z rodičů ze styku s dítětem a tento rodič odloučení následně považuje za újmu na svých rodičovských právech, není možné to přičítat k tíži nezletilého dítěte a nepřiznat mu nárok na výživné pro rozpor s dobrými mravy.¹¹¹

K uplatnění kritéria dobrých mravů však může v praxi dojít tehdy, když bude dítě v roli tzv. věčného studenta, tedy když nebude řádně studovat, záměrně si odkládat zkoušky a zbytečně opakovat ročníky. V takovém případě může jen těžko od svých rodičů požadovat, aby jej živili. Obdobná situace nastane, když se zletilé dítě dopustí vůči svým rodičům trestné činnosti.¹¹²

¹⁰⁹ ⁹¹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné. 1. svazek. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 524.

¹¹⁰ Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada, 2002, s. 91.

¹¹¹ KS v Č.Budějovicích 5 Co 2661/1991

¹¹² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 1998, s. 254.

6. Řízení před soudem ve věcech výživného

6.1. Charakteristika

V posledních letech řádně fungujících rodin ubývá, je to hlavně v celkovém odcizení společnosti, která klade důraz spíše na materiální hodnoty než na ty rodinné. V běžně fungujících rodinách zabezpečují vyživovací povinnost dětem rodiče a naopak. S narůstajícím počtem rozpadů rodin, narůstá i počet řízení o výživném, kdy se potřební jedinci domáhají svých práv. Speciální pozornost je zde věnována nezletilým dětem. Základním smyslem a cílem řízení musí být ochrana zájmů dítěte a hlavním účelem řízení je schválení dohody rodičů soudem.

Jde o řízení nesporné, jejichž cílem není řešit vzniklý spor, ale upravit poměry účastníků v celospolečenském zájmu do budoucna.¹¹³ Ve srovnání s řízením sporným, jakožto druhým druhem nalézacího řízení, vykazuje nesporné řízení řadu odlišností – vyloučení zásady koncentrace, nemožnost uzavření smíru, aplikace zásady vyšetřovací při dokazování, atd.).¹¹⁴

Právní úprava vyplývá z čl. 32 Listiny základních práv a svobod a z Úmluvy o právech dítěte, kde nezletilé děti požívají zvláštní ochrany ze strany státu a společnosti.

Pojem „zájem nezletilého“ nejde vymezit jednoznačně a při jeho posuzování musíme vycházet z čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého je předním hlediskem při veškerých postupech týkajících se dětí zájem dítěte.¹¹⁵

V českém právním řádu je řízení o výživném zakotveno v zákoně o rodině a v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ – občanský soudní řád“), a to v části třetí, hlavě páté.¹¹⁶

Při rozhodování o výživném rozlišuje zákon o rodině, zda se jedná o výživné pro nezletilé dítě nebo zletilé dítě. Zabezpečit ochranu pro děti v podobě vyživovací povinnosti je jedním z hlavních úkolů institutů rodinného práva.

O výživném nezletilých dětí rozhoduje soud v těchto souvislostech:

¹¹³ Bureš, J a kol.: Občanský soudní řád, Komentář, 1.vyd.Praha, C.H.Beck, 2009, str. 860

¹¹⁴ Šínová R..a kol: Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy Vyd. 1. Praha : Leges, 2010 str. 184

¹¹⁵ Winterova civilní pravo procesni str. 2011 str. 375

¹¹⁶ Radvanová, S.,Zuklínová, M.: Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva. Praha.C.H.Beck, 1999, str. 171

- 1) jestliže rodiče nezletilého dítěte spolu nežijí (§ 50 odst. 1, § 86 odst. 1 ZoR),
- 2) jestliže rodiče dítěte spolu sice žijí, ale jeden z nich neplní vyživovací povinnost dobrovolně (§ 86 odst. 2 ZoR),
- 3) jestliže je určováno otcovství k nezletilému dítěti (§ 113 OSŘ),
- 4) v případě rozvodu manželství rodičů nezletilého dítěte (§ 26 odst. 1 ZoR),
- 5) jestliže je dítě svěřováno do výchovy jiné fyzické osobě než rodiči podle § 45 ZoR nebo pěstounské péče podle § 45a – 45d ZoR, případně soud rozhoduje o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy (§ 103 ZoR).
- 6) jestliže dojde ke změně poměrů odůvodňující změnu dohody nebo soudního rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě (§ 99 odst. 1 ZoR),
- 7) jestliže soud rozhoduje o právech těhotné ženy vůči pravděpodobnému otci jejího dítěte podle § 95 odst. 2 ZoR.¹¹⁷

Z uvedeného vyplývá, že soud v podstatě může o výživném pro nezletilé dítě rozhodnout pouze tehdy, je-li rozhodnuto o výchovném prostředí.

Co se týče výchovné péče, známe tyto druhy:

- a) individuální péče
- b) střídavá péče
- c) společná péče.

Individuální péče znamená, že je dítě svěřeno do výchovy jednomu z rodičů a druhému rodiči je stanovena povinnost plnit výživné k rukám rodiče, se kterým dítě žije. U střídavé péče je dítě svěřeno do péče oběma rodičům a současně jsou určena období, kdy má dítě u toho kterého žít, a je nutné upravit vyživovací povinnost oběma rodičům tak, aby v době, kdy je dítě u jednoho z rodičů, plnil konkrétní částku k jeho rukám druhý rodič a naopak. Pod pojmem společná péče se svěřuje dítě do péče oběma rodičům a není vlastně řečeno,¹¹⁸ „s kým má dítě žít“, a není také ani možno vyslovit, jak má ten který rodič plnit výživné.

¹¹⁷ Svoboda, J.: Určování výživného maloletým děťom. Socialistické súdnictvo 1987, č. 2.

¹¹⁸ K tomu srov. Také Gregorová, Z., Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Výchova, výživa a státní sociální podpora. Právní rozhledy 1999, č. 4, str. 169 an.

Jestliže má rodič vyživovací povinnost k více dětem, nemůže soud určit výživné pro všechny děti jednou částkou, ale musí určit rozsah vyživovací povinnosti vůči každému dítěti zvlášť, a to podle odůvodněných potřeb konkrétního dítěte.¹¹⁹

6.2. Zahájení řízení

Zahájit řízení lze u nezletilých jak na návrh, tak i bez návrhu, neboť určení výživného pro nezletilé dítě patří mezi řízení ve věcech péče o nezletilé ve smyslu § 176 OSŘ. Pokud soud rozhodne o zahájení řízení bez návrhu, vydá o tom usnesení, které doručí účastníkům do vlastních rukou (ustanovení § 81 odst. 3, 49 odst. 1 OSŘ). Usnesení nemusí být odůvodněno (ustanovení § 169 odst. 2). Důležité je též rozlišovat mezi podáními, která jsou nepochybně návrhy ve smyslu § 80 OSŘ, a mezi podáními, která sledují pouze cíl dát podnět k tomu, aby soud sám zahájil řízení. Jde-li o podání, které soudu zaslal oprávněný nebo jeho zástupce, je třeba vycházet z toho, že půjde o návrh na zahájení řízení, pokud z obsahu podání není zřejmé, že se podáním sleduje jiný cíl. Někdy se na soud obrací i příbuzní oprávněného, kteří nejsou jeho zákonnými zástupci, nebo je na závadnou situaci soud upozorněn jiným státním orgánem. Rozlišování, zda jde o návrh nebo o podnět, je významné z hlediska určení, od kterého okamžiku nastávají účinky zahájení řízení. Jde-li o návrh, nastávají účinky doručením na soud, kdežto v případě, že řízení se zahajuje bez návrhu, nastávají tyto účinky až vydáním rozhodnutí o zahájení řízení. Kromě obecných účinků zahájení řízení, které mají význam hlavně z hlediska procesního (překážky zahájení dalšího řízení v téže věci, trvání příslušnosti, přetržení lhůt atd.), je důležitý také fakt, že v případě výživného nezletilých dětí důležitý lze přiznat nárok jen tři roky nazpět ode dne zahájení řízení ve všech ostatních případech lze přiznat výživné vždy až ode dne zahájení řízení.¹²⁰ Okamžik zahájení řízení je přitom třeba dodržovat přesně a to do té míry, že počátek vyživovací povinnosti mezi zletilými je třeba vždy vázat k danému datu, nikoli snad k počátku měsíce, v němž došlo k zahájení řízení.¹²¹

O výživném zletilých dětí rozhoduje soud jen na základě žaloby (ustanovení § 99 ZoR), u zletilých dětí rozhoduje soud o výživném jen od doby podání žaloby

¹¹⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006, str. 265

¹²⁰ Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995, str. 29

¹²¹ R 7/75

(ustanovení 98 odst. 1. ZoR). Řízení o výživném pro zletilé děti se řídí zásadami typickými pro sporné řízení.

Návrhy k řízení o vyživovací povinnosti ke zletilým i nezletilým dětem musí splňovat podmínky dané v ustanovení § 42 a 79 OSŘ. Neobsahuje-li návrh všechny náležitosti, může soud takové podání považovat za podnět a zahájit řízení bez návrhu z vlastní iniciativy u řízení ohledně nezletilých dětí. Soud však není návrhem na zahájení řízení vázán (ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ) a může přisoudit výživné i v jiné výši než je návrhovatelem požadována, popřípadě výživné vůbec nepřiznat.

Základní rozdíl mezi řízením o výživném pro nezletilé dítě a pro zletilé dítě je v tom, že u řízení u nezletilých osob jde o řízení nesporné vedené opatrovnickým soudem, zatímco řízení o výživném pro zletilou osobu se řídí zásadami sporného řízení a vede jej civilní soud.

Řízení o výživném pro nezletilé dítě je dle zákona o soudních poplatcích od této povinnosti osvobozeno, osvobození je projev ochrany slabší strany jako dítěte nezletilého v civilním řízení.

K řízení je v prvním stupni věcně příslušný okresní soud (§ 9 OSŘ). Místní příslušnost se řídí bydlištěm nezletilého. Bydlištěm se myslí obec, kde se osoba hodlá trvale zdržovat, zejména kde má rodinu a práci. Může mít takových míst více.¹²² Místně příslušným je tak soud, v jehož obvodu má nezletilé dítě na základě dohody rodičů, soudního rozhodnutí nebo jiných rozhodných skutečností své bydliště (§ 88 OSŘ). Jde o výlučnou místní příslušnost. Určení místní příslušnosti dle bydliště nezletilého dítěte je logickým vyústěním požadavku na rychlé a efektivní rozhodování ve věcech týkajících se nezletilých dětí, výjimkou je ustanovení § 177 odst. 1 OSŘ, které dává místně nepřísušnému soudu možnost toto řízení zahájit. V případě, že hrozí nebezpečí z prodlení, je možné, aby řízení zahájil i soud místně nepřísušný, v jehož obvodu se nezletilé dítě zdržuje, ale v nejbližší možné době podstoupí věc soudu místně příslušnému. Toto pravidlo se uplatňuje u kauz, které je třeba vyřešit neodkladně, jako jsou výchovná opatření, kdy se jeden z rodičů odstěhuje společně s nezletilým dítětem bez vědomí druhého.

V občanském řízení platí zásada trvání příslušnosti, tzn. po podání návrhu či žaloby zůstává soudní řízení vedeno u konkrétního soudu až do jeho skončení. Pouze

¹²² NS 444/2004

v řízení o výživném na nezletilé je možnost přenést příslušnost jinam, pokud se v mezičase změnil rozhodné okolnosti na straně dítěte a soud dospěje k názoru, že je to v zájmu dítěte. Další výjimkou z této zásady trvání příslušnosti je, že v praxi se vykládá toto řízení ve věcech péče nezletilých tak, že místní příslušnost soudu určená v okamžiku zahájení prvního řízení týkajícího se konkrétního nezletilého (a je jedno o jaké konkrétní řízení ve věcech péče o nezletilé se jedná) trvá až do doby dosažení dospělosti – zletilosti.¹²³ U rozhodování o prodloužení ústavní výchovy i po dosažení zletilosti, za podmínky, že bylo řízení zahájeno ještě před dosažením zletilosti. Poslední výjimkou je, že po ukončení řízení se nepovažuje za rozhodující okamžik, kdy rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti nabude právní moci, ale až okamžik, kdy dítě dosáhne zletilosti.¹²⁴

6.3. Účastníci řízení

Účastníci se rozlišují podle toho, pokud jde o řízení o výživné pro nezletilé děti, nebo zda jde o řízení ve věci zletilých dětí, tj. podle toho jestli se zahajuje řízení na návrh dle ustanovení § 90 OSŘ anebo zda se zahajuje řízení bez návrhu podle ustanovení § 94 OSŘ.

V řízení, které lze zahájit pouze na návrh, jsou podle § 90 OSŘ účastníci nazýváni žalobce (navrhovatel) a žalovaný (odpůrce) respektive oprávněný a povinný. Okruh účastníků je určen procesně, neboť účastníkem je ten, kdo podá návrh, a ten, proti němuž návrh směřuje. Okruh účastníků je tedy v tomto řízení určen dvoustranně. Dvojstrannost procesního vztahu ovšem nevylučuje, aby na jedné straně existovalo více osob – zpravidla více osob povinných, jestliže návrh směřuje proti nim všem současně, ale každá osoba jedná sama za sebe, což odpovídá osobní povaze mezi oprávněným a povinným (ustanovení § 91 odst. 1 OSŘ).

V řízení ve věcech výživného u nezletilých dětí je okruh účastníků vymezen v ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ, jsou jimi ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno a rozhodováno, ale kromě toho také ti, o nichž se rozsudek výslovně nezmiňuje, ale jejichž právní postavení může být výrokem rozsudku přímo ovlivněno, tj. v řízení o výživném otce k nezletilému dítěti je účastníkem i matka dítěte, již bylo

¹²³ R 85/70

¹²⁴ Šínová, R. a kol.: Řízení ve věcech rodinněprávních v ČR, Slovensku a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010, str.190

dítě svěřeno do výchovy. Rovněž řízení, v němž se rozhoduje o vyživovací povinnosti prarodičů k nezletilým dětem, má totožnou povahu, což znamená, že i v těchto případech bude okruh účastníků určován ustanovením § 94 odst. 1 OSŘ.¹²⁵ Pokud bylo dítě svěřeno do výchovy někomu jinému než rodiči, je třeba tuto osobu považovat za účastníka řízení o stanovení výživného, a to i tehdy, jestliže tato osoba pouze podala návrh, aby jí dítě bylo svěřeno do výchovy.¹²⁶ Okruh účastníků řízení má být označen již v návrhu nebo v usnesení.

Zákon umožňuje i tzv. spojené řízení. Jako spojené řízení probíhá řízení o úpravě výchovy a výživy a úprava styku s dítětem. Nemusí však jít o spojené řízení od počátku návrhu. Návrh podá jeden z rodičů s požadavkem na svěření dítěte do své péče a v průběhu řízení může druhý rodič vznést požadavek na úpravu styku s dítětem. V takovém případě soud rozšíří předmět řízení i o styk druhého rodiče s dítětem.¹²⁷

Nezletilé děti, o jejichž vyživovací povinnosti se jedná, jsou vždy účastníky řízení, ale nemají procesní způsobilost. Navíc je tu dána kolize zájmů rodiče a dítěte. Rodiče nemohou své dítě zastupovat z důvodu, že by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi, a tak jim opatrovnický soud ustanoví opatrovníka. Opatrovníkem zpravidla bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí, kterým je orgán obce s rozšířenou působností. V hlavním městě nebo a ve městech rozdělených na městské části či obvody vykonávají tuto činnost úřady městských částí nebo obvodů.¹²⁸ Faktický výkon práv opatrovníka vykonávají sociální pracovníci. Ustavení opatrovníka činí soud písemně, a to usnesením. Proti tomuto rozhodnutí je možné podat odvolání, o kterém rozhoduje krajský soud příslušný podle místa bydliště dítěte v neveřejném zasedání.

Soud může ustanovit opatrovníkem i jinou osobu. Může jí být jakákoliv osoba, která poskytne záruku, že bude funkci opatrovníka náležitě, poctivě a zodpovědně plnit a hájit zájem dítěte. V praxi je vždy ustavován kolizním opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Soudem se ve věcech řízení o výživném nezletilých dětí, stejně jako u všech ostatních řízení ve věcech péče o nezletilé, myslí soudce - samosoudce, který má přidělenou opatrovnickou agendu dle §36 odst. 1,2 OSŘ.

¹²⁵ R 32/66

¹²⁶ R 5/67

¹²⁷ Kolářová, D.: Rodina a výživné, Praha: Leges, 2011, kniha str 79

¹²⁸ R 28/95

6.4. Průběh řízení

Pokud je potřeba, může soud upravit poměry účastníků předběžným opatřením dle § 74 a následujících OSŘ. Procesní vztah vzniká mezi soudem a účastníky okamžikem zahájení řízení. V rámci přípravy jednání může opatrovnický soud využít několika institutů procesního práva, které mu mají zajistit rychlé projednání a rozhodnutí kauzy. Přípravu řízení provází hlavně zásada oficiality, rychlosti, hospodárnosti a jednotnosti. Neuplatňuje se zde zásada koncentrace, jejíž projevy byly v civilním řízení v ČR významně posíleny novelou provedenou zákonem č. 7/2009 Sb.¹²⁹

Novým institutem v oblasti řízení o výživném nezletilých dětí je možnost uložit účastníkům povinnost účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii na dobu nejvýše tří měsíců za podmínky, že je zajištěno financování mimosoudního jednání nebo terapie a účastníci řízení byli před soudem slyšeni dle ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ.¹³⁰ V praxi tento institut zatím není využíván z důvodu nevyřešené otázky financování tohoto nástroje.

Jak již jsem zmiňovala, soud je veden zásadou oficiality, tedy z vlastní iniciativy opatřuje podklady pro rozhodnutí, vyzývá účastníky k písemnému vyjádření a předložení listinných důkazů, ustanovuje znalce, spolupracuje s OSPOD a v některých případech může (a v některých přímo musí) využít přípravné jednání (ustanovení § 115c OSŘ, případně § 114a odst. 2 OSŘ).

Po přípravném jednání se nařídí jednání ve věci, které se řídí zásadou veřejnosti a ústnosti, a kam se předvolají účastníci řízení a všichni, jejichž přítomnosti je třeba. U nařízeného jednání následuje dokazování, které je ovládáno zásadou vyšetřovací. Soud je povinen provést i jiné než účastníky navržené důkazy, u případných návrhů na provedení důkazů od účastníků není vázán důkazními návrhy, ale účastníci je mohou předkládat kdykoli během celého řízení. Soud nese procesní odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci. Důkazem může být vše, co může objasnit stav věci. Důležitým prostředkem je výslech účastníka a tedy i dítěte, kde je cílem zjistit názor či přání dítěte na daný stav

¹²⁹ Bartoničková, K., Křiváčková, J.: Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 a problémy s ní spojené. Praha, Právní rozhledy č. 17/2009, str. 5

¹³⁰ Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář, Praha, C.H.Beck 2009, str. 649-660.

Další možností, v posledních letech více používanou a vhodnější pro dítě, je zjištění názoru dítěte prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Soud v obou případech musí při hodnocení jeho názoru přihlídnout k věku a rozumových schopnostem dítěte. Výslechu by neměli být přítomní jeho rodiče či jiné osoby zodpovídající za výchovu. V praxi se v tomto případě, v řízení o výživném nezletilého dítěte, zjišťuje názor dítěte i prostřednictvím jeho rodičů. Zjišťují se potřeby dítěte, zájmy, koníčky a k těmto zjištěním pak přihlídnout při svém rozhodování o výši a rozsahu jeho nároku.

Důležitým důkazem pro rozhodnutí o výživném v případech, kdy jeden z rodičů má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající daní z příjmů, budou zejména podklady prokazující výši tohoto příjmu. Může jít o peněžní deníky, účetní knihy, účetnictví, výpisy z účtů a podobně. Soud výši těchto příjmů může zjistit i z výslechu povinné osoby nebo dotazem ke správci daně.

6.5. Rozhodnutí soudu

V řízení o vyživovací povinnosti k dětem rozhoduje soud rozsudkem ve věci samé. Nejdůležitější částí je výrok rozsudku, který musí být určitý, aby byl přesně vykonatelný, soud v něm vysloví obsah rozhodnutí ve věci samé. Ve výroku rozsudku se výživné stanoví vždy peněžitou částkou., kterou je povinný v pravidelných měsíčních splátkách či jednorázově povinen platit oprávněnému.

Pro rozsudek je rozhodný stav, který tu je v době jeho vyhlášení, tzn., že musí vycházet ze zjištění, která určují rozhodující podmínky pro stanovení a výši výživného v době rozhodování. Znamená to, že v rozsudku musí být vypořádáno vše, co bylo až do té doby plněno a v to peněžité částce. Výrok rozsudku, podle něhož je žalovaný povinen platit na výživném určitou peněžitou částku s tím, že má právo započítat si na výživné všechny dosud uskutečněné platby, aniž by tyto platby byly zjištěny a v rozsudku vyjádřeny, není určitý.¹³¹

Požadavek, aby rozsudek byl úplný, tzn., bylo-li zahájeno řízení na návrh a návrhu nebylo zcela vyhověno, je třeba přímo ve výroku rozhodnutí uvést, že se zbytek zamítá. V případech, kdy zákon předepisuje obsah toho, o čem má být rozhodováno, je

¹³¹ R 15/66

nutné ve výroku rozsudku rozhodnout o všech uvedených právech a povinnostech, ten požadavek vystupuje do popředí zejména v případě tzv. spojených řízení, kdy je třeba vždy čerpat předmět zákonem určený k jednotnému projednání.¹³²

Soud rozhoduje rozsudkem i při schvalování dohody rodičů o výchově a výživě k jejich nezletilému dítěti. Tuto dohodu nejde z povahy věci schválit jako smír.¹³³ Jestliže rodiče nezletilého dítěte spolu nežijí a jsou dohodnuti na vyživovací povinnosti, není třeba k platnosti takové dohody, aby ji schvaloval soud, neboť výživné nespadá pod rodičovskou zodpovědnost. Takto uzavřená dohoda je tedy platná i bez schválení soudem. Stejně platí i v případě, kdy jeden z nich svoji vyživovací povinnost neplní dobrovolně, ale na výživném se v průběhu soudního řízení dohodnou. V praxi ale bohužel často nastává dodatečný problém s vyplacením některých sociálních dávek, neboť orgány poskytující tyto dávky vyžadují zpravidla soudní rozhodnutí, z něhož vyplývá konkrétní výše výživného.¹³⁴

Soudní smír má účinky pravomocného rozsudku, pokud jej soud svým usnesením schválil. Soud nemůže schválit smír v případě, že odporuje právním předpisům. Není-li smír schválen, pokračuje soud v řízení, a ukončí jej rozhodnutím ve věci samé. V řízení o výchově nezletilých dětí může být rozhodnutím soudu schválena dohoda rodičů. To platí i pro řízení o určení otcovství, s nímž je rozhodováno o výchově a výživě nezletilých dětí obligačně spojeno podle § 113 odst. 2 OSŘ, a ani v tomto řízení není přípustný smír mezi účastníky, nýbrž jen dohoda rodičů, kterou soud schvaluje rozsudkem.¹³⁵

Dokazování, které soud při schvalování dohody provádí, musí být stejné jako dokazování, které předchází vydání soudního rozhodnutí.¹³⁶ Dohodu rodičů může soud buď schválit, nebo neschválit a pokračovat v řízení. Není však oprávněn schválit ji pouze zčásti, anebo k ní mít doplňky.¹³⁷

Proti rozsudku je možné podat odvolání. A to do 15 dnů od jeho doručení. O odvolání rozhoduje soud druhého stupně. Je-li účastník řízení zastoupen advokátem, doručuje se soudní rozhodnutí jen jemu. Pokud některý z účastníků řízení podal

¹³² R 52/68

¹³³ R 20/70

¹³⁴ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4.vyd, Praha, C.H.Beck, 2009, str. 234

¹³⁵ R 20/71

¹³⁶ Bulletin NS CSR 1/1979

¹³⁷ Bulletin NS ČSR 71/1971

odvolání, rozhodnutí nenabývá právní moci, ale bude se o něm rozhodovat ve veřejném zasedání. Soud má možnost rozhodnout tak, že:

- 1) odmítne odvolání,
- 2) vyhoví odvolání a rozsudek změní,
- 3) napadený rozsudek zruší a věc vrátí soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (soud nižšího stupně je vázán právním názorem vyššího soudu a nemůže rozhodnout jinak),
- 4) potvrdí rozsudek prvního stupně.

Pokud podala jedna ze stran proti rozsudku prvního stupně odvolání, soud nemůže překročit hranice jejího odvolání, ani nemůže na základě odvolání podaného jednou stranou přisvědčit druhé straně, která odvolání nepodala. Účastník, který podal odvolání, jej může vzít zpět, a to až do okamžiku, kdy se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Odvolání může vzít účastník zpět celé nebo zčásti. Pokud vezme zpět své dovolání, odvolací soud odvolací řízení zastaví.¹³⁸

Nelze, aby soud, který rozhoduje o výroku manželky, změnil rozhodnutí v její prospěch, jestli ona sama odvolání nepodala a odvolací soud rozhoduje pouze o odvolání povinného, který se domáhá snížení výživného, a to ani v případě, když by dospěl k závěru, že naopak byly důvody pro zvýšení výživného.¹³⁹

Právní moc rozsudku nastává, jakmile uplyne lhůta k podání odvolání. Poté je možno výživné vymáhat. Završením soudního řízení je tedy doložka právní moci vyznačená na písemném vyhotovení rozsudku. Pravomocný rozsudek může účastník napadnout mimořádným opravným prostředkem jako je žaloba pro zmatečnost, žaloba na povolení obnovy řízení a dovolání, pokud jsou splněny zákonné podmínky pro jejich uplatnění.

Výkon rozhodnutí lze provést dvěma způsoby. Vymoci povinnost proti vůli toho, komu byla uložena povinnost, lze buď formou (viz následující kapitola):

- a) soudního rozhodnutí (část šestá OSŘ)
- b) exekuce (zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád).

¹³⁸ Kolářová, D.: Rodina a výživné, Praha: Leges, 2011, str. 90

¹³⁹ R 28/77

7. Výkon rozhodnutí

7.1. Soudní výkon rozhodnutí

Dlužné nebo pozdě hrazené výživné je možno vymáhat prostřednictvím soudu nebo exekutora. Rozhodne-li se oprávněný pro soud, bude se soudní rozhodnutí řídit šestou částí občanského soudního řádu. Totéž platí i pro soudní smíry a pro dohody rodičů, které byly schváleny soudem.

Jde o vykonávací řízení, které je typem občanského soudního řízení a platí pro něj podobné zásady jako pro řízení o výživném. Nezletilé osoby musí být v řízení zastoupeny zákonným zástupcem. Pokud podává matka, která má nezletilé dítě ve své péči, návrh na výkon rozhodnutí vůči otci, není zapotřebí dítěti ustanovovat opatrovníka.¹⁴⁰ Oprávněný se pak musí obrátit k okresnímu či obvodnímu soudu příslušnému podle bydliště povinné osoby. U výživného na nezletilé dítě, bude příslušným soudem okresní nebo obvodní soud podle místa bydliště dítěte. Oprávněná osoba neplatí soudní poplatky, musí však v návrhu na výkon rozhodnutí navrhnout, jakou formou má být výkon rozhodnutí proveden. Tato podmínka je často dost nevýhodná pro navrhovatele, protože ne vždy je oprávněná osoba informována o finanční situaci povinného. Po podání návrhu soud nařídí výkon rozhodnutí formou usnesení a doručí ho povinnému a plátcí jeho příjmu s pokynem, aby začal provádět srážky.

Pokud je navržen prodej věcí, soud tyto věci označí a posléze prodá v dražbě. Součástí usnesení je i výrok o nákladech řízení, které soud obvykle uloží povinnému. I zde existuje možnost osvobození od soudních poplatků. Proti usnesení soudu je přípustné odvolání, o němž by rozhodoval krajský soud. Soudní výkon rozhodnutí je dobrou volbou zejména tehdy, je-li povinná osoba zaměstnána v pracovním poměru nebo příjemcem starobního důchodu či renty.¹⁴¹

¹⁴⁰ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní 6.vyd.Praha Linde, 2011, str. 670

¹⁴¹ Kovářová, D.: Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných.Praha.Leges.2011, str. 97

7.2. Výkon rozhodnutí exekucí

Rozhodnutí, zda oprávněná osoba zvolí pro výkon rozhodnutí soud nebo exekutora, je na jejím uvážení. Ustanovení o exekutorovi a jeho činnost je upravena exekučním řádem.¹⁴²

Formálně se návrh podává exekutorovi, který jej podá u okresního soudu, v jehož obvodu je trvalé bydliště povinného. Soud vydá rozhodnutí o nařízení exekuce. Další úkony se považují za úkony soudu. Dotčené orgány mají povinnost spolupracovat s exekutorem a poskytovat mu součinnost. Oprávněný si může vybrat kteréhokoliv českého exekutora.

Výhodou je, že se zde neplatí žádné poplatky za podání návrhu, veškeré náklady exekuce nese povinný. Pouze v případě, kdy by byla exekuce bezvýznamná a povinná osoba neměla žádný majetek, vyúčtuje exekutor oprávněné osobě nezbytné náklady. Výjimečně účtuje exekutor oprávněnému zálohu na náklady exekuce.

Oprávněný nemusí navrhnout způsob exekuce, neboť exekutor sám zvolí nejvhodnější způsob vymožení pohledávky, a poté vydá exekuční příkaz, kde bude upřesněn způsob provedení exekuce, který musí být vhodný vzhledem k poměru výše závazku povinného a ceny předmětu, z něhož má být splnění závazku dosaženo.¹⁴³ Exekutor je finančně zainteresován na výsledku exekuce, proto mívá ve vymáhání pohledávek větší úspěch než soud.

Proti exekučnímu příkazu neexistuje žádný opravný prostředek. Majetek, který je postižen exekučním příkazem, nesmí povinný převést na jiného, zatížit ho či s ním nějak nakládat. Jakýkoliv úkon, kterým povinný tuto povinnost poruší, je neplatný.

Ráda bych upozornila na fenomén posledních let, kdy často dochází k situacím, kdy rozvedený rodič znovu vstoupí do manželství a se svým novým partnerem nabude nové statky do společného jmění manželů. V případě, že jeho bývalý partner bude pak ku prospěchu svých dětí požadovat výkon rozhodnutí prodejem movitých či nemovitých věcí, je soud či exekutor oprávněn postihnout i věci v nově nabitém společném jmění manželů. To si spousta nových partnerů neuvědomuje.¹⁴⁴

¹⁴² Lužná, R.: Vymáhání dlužného výživného pro nezletilé dítě. Právo a rodina., 2009, č. 10, str. 5-8.

¹⁴³ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní 6. vyd. Praha Linde, 2011, str. 670

¹⁴⁴ Kovářová, D.: Rodina a výživné. Praha. Leges. 2011, str. 98-99

8. Trestní právo a vyživovací povinnost

Přestože si myslím, že by každý rodič měl svou vyživovací povinnost ke svým dětem, ke své vlastní krvi, plnit dobrovolně, realita je v dnešní době jiná. Mnoho rodičů svým dětem, které jsou většinou povinné školní docházky, výživné neplatí. Přestože zákon o rodině ukládá rodičům, manželům či příbuzným povinnost zajistit a hradit výživu v rozsahu stanoveném, v praxi se tak většinou neděje. Pokud povinný neplní vyživovací povinnost dobrovolně, je prvním trestem výkon rozhodnutí, v dalších případech nastávají i trestně právní následky. Trestní zákoník tak vyjadřuje zájem státu na ochraně rodinných vazeb a rodinného prostředí. Od 1. 1. 2010 vešel v účinnost nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Ten v hlavě IV. – Trestné činy proti rodině a dětem chrání zájmy vyživovací povinnosti, a to v ustanoveních § 196 – Zanedbání povinné výživy a § 197 - Zvláštní ustanovení o účinné lítosti. Nově se dle ustanovení § 14 dělí trestné činy na zločiny a přečiny. Trestný čin zanedbání povinné výživy je přečinem, který je trestným činem méně závažným. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. V dřívějším trestním zákoníku byla podstata zanedbání povinné výživy upravena v § 213 zákona č. 140/1961 Sb.

V dnešní době je trestní čin „zanedbání povinné výživy“ § 196 trestního zákoníku nejvíce vyskytujícím se trestným činem proti rodině a dětem. V současné době vysoký počet, kolem 10 000 trestných činů, představuje zanedbání povinné výživy, což činí asi 3 % z celkové kriminality.¹⁴⁵ Podle tohoto ustanovení platí, že ten, kdo neplní, a to i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost zaopatřovat či vyživovat dítě nebo jinou osobu po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Neplnění vyživovací povinnosti tedy nově musí trvat delší dobu než čtyři po sobě následující měsíce a musí probíhat souvisle a nepřetržitě. Pokud půjde jen o jednotlivé měsíce například v průběhu dvou let, nebude tato zákonná podmínka splněna. Dřívější právní úprava přesné určení doby neobsahovala, požadovala pouze, aby neplnění bylo soustavné a trvalo delší dobu, za kterou judikatura považovala šest měsíců.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Marešová, A. a kol.: Kriminalita v roce 2007. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, str. 14

¹⁴⁶ R 49/1992 Sb. rozh. tr

Někteří rodiče se tak dostanou mimo dosah trestní odpovědnosti tím, že sice každý měsíc zasílají výživné, ale jen v nižších částkách. V takových případech je většinou policie nestíhá. Kdo se však plnění vyživovací povinnosti úmyslně vyhýbá, může být potrestán vězením až na tři roky. V případech, kdy se oprávněná osoba dostane do nebezpečí nouze nebo pokud se situace opakuje, hrozí povinnému trest odnětí svobody až na pět let. Každoročně je v České republice pro tento trestní čin stíháno až 10 000 osob. Výlučně jde o výživné jednoho rodiče, které má být placeno ve prospěch nezletilého dítěte.

Z pohledu mezinárodního práva se ohledně zanedbávání dítěte musím zmínit o dokumentu Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992, který definuje tzv. syndrom CAN (z angl. Child Abuse and Neglect), ze kterého vychází i definice trestného činu zanedbání povinné výživy v českém trestním zákoníku z roku 2009. Jde o souhrn příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Za syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, se považuje jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu na vývoji dítěte či jej ohrožuje. Přesněji je syndrom CAN definován jako poškození fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje dítěte, které vzniká v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Příznaky CAN vznikají následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče. Dospělý agresor zde zneužívá fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem.¹⁴⁷

Zanedbání můžeme dělit na citové a tělesné. Tělesným se rozumí neuspokojování základních tělesných potřeb dítěte, tj. neposkytování přiměřené výživy, ošacení, přístřeší, zdravotní péče, atd. Citovým zanedbáním je pak neuspokojování citových potřeb dítěte, a to co se týká náklonností i pocitu dítěte, že nikam nepatří.¹⁴⁸

V tomto ohledu byl důležitý rozsudek R 26/82, který říká, že zanedbáváním povinné výživy se rozumí nejen neplnění výživného v penězích, ale i v tzv. naturální formě, přičemž výživným tu je nejen poskytování stravy, ošacení, péče o zdraví a čistotu dítěte, ale i výkon dohledu nad ním, popř. také opatřování dalších prostředků potřebných pro všestranný rozvoj dítěte ve smyslu příslušných ustanovení zákona o rodině.

¹⁴⁷ <http://www.nicm.cz/syndrom-can-charakteristika>

¹⁴⁸ Zezulová, J: Trestný čin zanedbání povinné výživy z pohledu soudní judikatury. Právo a rodina 2000,č.6,str.11

Jednočinný souběh trestného činu zanedbání povinné výchovy podle ustanovení § 196 TZ a trestného činu ohrožování výchovy dítěte podle ustanovení § 201 TZ je možný.¹⁴⁹ Objektem tohoto trestného činu je nárok na výživu vyplývající ze zákona o rodině. Ten obsahuje hned několik povinností vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Neplnění povinnosti výživy založené smlouvou či rozhodnutím soudu např. z hlediska náhrady škody není postizitelné dle tohoto ustanovení. Povinnost vyživovat jiného vyplývá přímo ze zákona. Otázku, jak vysoké výživné měl a mohl obviněný v době činu platit, jakož i otázka, zda vůbec měl povinnost platit výživné, řeší soud v trestním řízení samostatně jako předběžnou otázku podle ustanovení § 9 odst. 1. tr. řádu, třebaže o výši výživného, které je obviněný povinen platit, tu již existuje pravomocné rozhodnutí vydané v občanskoprávním řízení (srov. R 11/84 a R 32/79). Je tedy možné, že se výše výživného v trestním řízení bude lišit od výše výživného určené občanskoprávním rozsudkem. Hmotným předmětem útoku je pak osoba, vůči které má pachatel zákonnou povinnost ji vyživovat.

Trestný čin zanedbání povinné výživy tvoří dvě skutkové podstaty (ustanovení § 196 odst.1 a odst.2 TZ.) a společná kvalifikovaná skutková podstata.

Objektivní stránka obsahuje dvě samostatná jednání ve dvou základních skutkových podstatách a spočívá v tom, že pachatel:

- 1) neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného (ustanovení § 196 odst. 1) nebo
- 2) úmyslně se vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného (ustanovení § 196 odst. 2).¹⁵⁰

O vyhýbání se povinnosti půjde v případě, kdy oprávněný rodič záměrně a bezdůvodně mění zaměstnání či pokud přijme úmyslně zaměstnání s malým výdělkem. Příklady, které mohou vést k trestnímu stíhání, jsou: odsouzený ve výkonu trestu odmítá pracovat, ačkoli je mu práce nabízena; nezaměstnaný odmítne práci nabízenou úřadem práce; pracovník je kvůli absencím nebo alkoholu vyhozen z práce a poté nikde nepracuje; rodič se nechává živit svými rodiči nebo partnerem, s nímž bydlí rodič se

¹⁴⁹ Gřivna, T.: Trestní právo hmotné 3- Judikatura k obec. a zvl. částí, Praha Wolters Kluwer ČR, 2010, str.221 – R 26/1982

¹⁵⁰ Jelínek, J a kol.: Trestní právo hmotné. 1 vydání. Praha: Leges, 2009, str.562-569

bezodůvodně vzdá majetkového prospěchu, například daruje byt nebo prodá firmu pod cenou.¹⁵¹

Neplněním vyživovací povinnosti se rozumí stav, kdy oprávněná osoba nedostane od povinného všechno, co je obsahem jeho vyživovací povinnosti, tzn., že povinný nesplní v povinném rozsahu. Příkladem je nižší odvod peněžité částky výživného. Nárok na výživu je nepromlčitelný a oprávněná osoba se jej nemůže vzdát, resp. vzdání se tohoto nároku je právně irelevantní. V případě, že má pachatel více vyživovacích povinností k více dětem, které pochází od různých matek, je třeba neplnění vyživovací povinnosti u každého dítěte posuzovat jako samostatný trestný čin.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu obsaženou v ustanovení §193 odst. 3 TZ je protiprávní jednání, za které je stanoven přísnější postih, a to trest odnětí svobody na jeden až pět let. Ten nastupuje v případě, kdy pachatel opětovně stojí před soudem za stejný skutek, anebo když neplacením výživného vystaví oprávněného nebezpečí nouze. Samotná nouze není zapotřebí, stačí hrozba nebezpečí. Nouze se prokazuje například tím, že oprávněná osoba musí požádat o sociální dávky nebo tím, že ten, kdo o oprávněnou osobu pečuje, si musí přibrat další práci, aby byl schopen péči o oprávněnou osobu zabezpečovat. K tomuto skutku může dojít například u invalidních či duševně postižených lidí.¹⁵²

Trestný čin zanedbání povinné výživy nelze však zcela jednoznačně označit za čin trvajících. Na jedné straně z kazuistiky vyplývá, že je činem trvajícím, který je páčán, pokud pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav, vyvolaný neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného nebo vyhýbáním se plnění této povinnosti,¹⁵³ praxe však říká, že je to pokračování v trestném činu s prvky hromadného trestného činu. Ty jsou spatřovány v tom, že k trestní odpovědnosti je třeba nesplnění více než čtyř alimentálních dávek.¹⁵⁴

Zbavení rodiče rodičovské zodpovědnosti podle ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině nemá za následek zánik jeho vyživovací povinnosti vůči dítěti. Povinnost rodiče vyživovat dítě, které odpovídá právu dítěte na výživu vůči rodiči, a která je povinností ryze osobní povahy vyvěrající z rodinného vztahu a je spojena s jeho

¹⁵¹ Kovářová, D.: Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha. Leges. 2011, str. 101-105

¹⁵² R 42/1982 Sb. rozh. tr.

¹⁵³ R 27/1969 Sb. rozh. tr.

¹⁵⁴ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P., a kol.: Trestní právo hmotné 2. Zvl. část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 142.

existenci, zůstává nedotčena, neboť rodinně právní vztah mezi rodičem a dítětem i po zbavení rodičovské odpovědnosti trvá. Neplní-li tedy rodič zaviněně tuto povinnost, dopouští se trestného činu podle ustanovení § 196 TZ. Zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného vyjádřená v ustanovení § 196 TZ je tzv. normativním znakem skutkové podstaty. Právní omyl týkající se takového znaku se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu.¹⁵⁵

Trestní zákoník nemá jen sankční povahu. Jeho druhou rolí je i výchova, tzn. tlak na dodržování povinností. Projevem výchovné role trestního zákoníku je ustanovení o účinné lítosti. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti vyjádřené v § 197 TZ svědčí o tom, že zájem společnosti na plnění vyživovací povinnosti a na odstranění následků, které neplnění vyvolalo, je tak intenzivní, že se promítl do zákona, kde se zaručuje beztrestnost pachatele.

Trestnost zanedbání povinné výživy zaniká za splnění dvou podmínek najednou a to:

- 1) čin neměl trvale nepříznivých následků a
- 2) pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

Toto ustanovení je možné použít pouze ve prospěch pachatele, nepoužije se ve prospěch návodce nebo pomocníka. Pojem dodatečné splnění vyživovací povinnosti je třeba vykládat tak, že o účinnou lítost půjde nejen tehdy, když pachatel sám dlužné výživné uhradí, ale i tehdy, když jiným způsobem zařídí, aby za něj dlužné výživné uhradila jiná osoba.¹⁵⁶ Pachatel musí dobrovolně dodatečně splnit svou vyživovací povinnost v celém rozsahu, nestačí pouze částečné plnění.

Ustanovení § 197 TZ je možné použít i za předpokladu, jestliže došlo ke splnění vyživovací povinnosti až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně, který odvolací soud zrušil, a věc se vrátila soudu prvního stupně. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti je přípustné i v novém hlavním líčení do doby, než soud počne vyhlašovat rozsudek.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Gřivna, T.: Trestní právo hmotné 3- Judikatura k obec. a zvl. části, Praha Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 82 - R10/1977Sb.rozh.tr.

¹⁵⁶ R 44ú/1972 Sb.rozh.tr.

¹⁵⁷ R 54/1971 Sb.rozh.tr.

Okolnosti, se kterými ustanovení § 197 TZ spojuje beztrestnost, nastávají až po spáchání trestného činu, tzn., že o tom, zda trestnost zanikla účinnou lítostí, lze uvažovat teprve tehdy, když z výsledků dokazování spolehlivě vyplynulo, že se pachatel tohoto trestného činu dopustil.¹⁵⁸

Chtěla bych zdůraznit, pro celkový pohled na danou problematiku, že zákon nehovoří o tom, že by dlužník měl uhradit oprávněné osobě vedle dlužného výživného jakékoli úroky nebo náklady spojené s vymáháním povinnosti či s podáním trestního oznámení. Povinnost se považuje za splněnou a trestní odpovědnost zaniká pouhým splacením základní dlužné částky.¹⁵⁹

Trestní stíhání za trestní čin Zanedbání povinné výživy (ustanovení § 196 TZ) probíhá většinou nevazebně, tzn., že pachatel je stíhán na svobodě a nemusí mít obhájce. Nejčastějším trestem je peněžitý trest nebo trest podmíněný, pouze pokud se pachatel dopouští protiprávního jednání opakovaně, ukládá soud nepodmíněný trest. Ani uložení takového trestu však nezbavuje povinnosti uhradit oprávněnému dlužné výživné, které bylo příčinou trestního stíhání a odsouzení.

Z výše uvedeného vyplývá, že se zpřísnily základy trestního postihu a zостřila se kriminalizace neplatičů. Otázkou je, zda je to správná cesta.¹⁶⁰ Zpřísnila se sice trestní represe, ale bez ohledu na trestní prevenci. Zapůsobí novela trestního zákona i na dosavadní skupinu neplatičů, zejména recidivistů, kteří častokrát polemizují placením výživného jako známá skupina K213,¹⁶¹ nebo bude postrachem pouze pro neplatiče rekrutující se z řad slušných dlužníků?

¹⁵⁸ R 56/1977 a R 25/1981 Sb.rozh.tr.

¹⁵⁹ Kovářová, D.: Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha. Leges. 2011, str. 101-105

¹⁶⁰ Behr, T.: Sjednocování výživného a neplatiči ve vězení. Právo a rodina, 2010, č.5, str. 18-21.

¹⁶¹ www.k213.cz

9. Budoucí právní úprava občanského zákoníku a výživné

Navrhovaný nový občanský zákoník reaguje na potřebu změny v soukromém právu. Současný občanský zákoník byl přijat již v roce 1964. Od té doby byl mnohokrát novelizován. Vychází z poměrů 60. let a z tehdejších názorů na soukromé právo, což zapříčinilo roztržičnost úpravy občanskoprávních vztahů v několika různých právních předpisech jako jsou občanský zákoník, zákon o rodině, obchodní zákoník či další právní předpisy. Obecné pojetí rodinného práva zůstává v návrhu nového občanského zákoníku bez změn. Návrh ve velké míře navazuje na právní úpravu platnou v současnosti, která je široce vžitá, a inspiruje se v ní, změny jsou převážně formulační, jejichž účelem je usnadnit porozumění textu, a také výklad konkrétního právního pravidla.

Schválení návrhu bude spojeno se zrušením současné právní úpravy rodinného práva, která je dnes obsažena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Návrh nového občanského zákoníku pak obsahuje ustanovení o rodinném právu v §§ 594 – 915 (část druhá: Rodinné právo). Návrh nového občanského zákoníku včetně zákona o obchodních korporacích byl znovu revidován v rekodifikačních komisích, následně znovu rozeslán do meziresortního připomínkového řízení, v rámci kterého se k návrhům mohla vyjádřit i široká odborná a laická veřejnost. Na podzim roku 2011 prošel zákoník Poslaneckou sněmovnou. Zákon ještě musí projednat senátoři. Vzhledem k tomu, že ČSSD až na dva poslance pro nový občanský zákoník nehlasovala, je velmi pravděpodobné, že se zákoník ještě jednou do Sněmovny vrátí a poslanci o něm budou muset hlasovat znovu. Nový občanský zákoník by měl začít platit v lednu roku 2014.

Ustanovení o vyživovací povinnosti se budou nacházet v §§ 857 – 870. Základní dělení vyživovací povinnosti zůstává stejné, zachováno je pravidlo měsíčního placení výživného, návrh však připouští, aby soud mohl rozhodnout i jinak. Také osoba povinná a oprávněná se mohou mezi sebou dohodnout na jiném režimu, který jim bude vyhovovat.¹⁶²

¹⁶² <http://obcanskyzakonik.justice.cz> (11.11.2011)

Nový občanský zákoník nově přikazuje dětem poslušnost. Rodiče by tak mohli mít v zákoně zastání. Příslušný paragraf deklaruje, že rodiče mají právo vychovávat svoje dítě a mají právo použít při tom přiměřená výchovná opatření. Právník Tomáš Pelikán chápe toto ustanovení tak, že pomůže rodičům v situaci, kdy například zakáže dítěti dívat se na televizi a ono si bude stěžovat, že ho omezují. V extrémním případě, kdyby se obrátilo na soud, budou mít zastání.¹⁶³ Už ve svých 16 letech bude moci dítě požádat o přiznání zletilosti. A pokud přesvědčí soud, může bez omezení uzavírat smlouvy i podnikat.

Nový občanský zákoník by byl vítanou změnou v českém právním řádu.

¹⁶³ http://zpravy.idnes.cz/novy-obcansky-zakonik-prikaze-detem-poslouchat-sve-rodice-paa-/domaci.aspx?c=A111014_191008_domaci_abr (1.11.2011)

10. Závěr

Rodina je základní společenskou jednotkou a je třeba ji chránit. Právní ochranu řeší zákon o rodině, který se zabývá rodinnými vazbami, ochranou dětí a výživným. Ochrana dětí jako bezbranných osob a jejich práv by měla být hodna nejvyšší ochrany, ať už v rámci rodinněprávních vztahů nebo výživného.

Moje diplomová práce pojednává zejména o nejvýznamnější vyživovací povinnosti, tedy o vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi. Je to jen část velké kapitoly Výživné v českém rodinném právu. Vyživovací povinnost se týká všech lidí. Každá osoba je v různém stadiu svého života dítětem, rodičem, prarodičem, manželem či manželkou a byla určitou dobu na straně oprávněného nebo povinného.

V mé práci se v počátečních kapitolách zabývám definicí základních pojmů, jako je výživné, jeho vztah k rodinnému právu a jeho druhy.

Nejpodrobněji je zpracována kapitola, která pojednává o vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, protože patří mezi nejčastější a nejdiskutovanější druhy vyživovací povinnosti. Ráda bych se zde zmínila o nově fungujících doporučujících tabulkách pro rozhodovací praxi soudů, které přišly do praxe v květnu 2010 a zatím, jak se zdá, je jejich hodnocení ze strany soudů i jednotlivých rodin pozitivní. Z praxe vyplývá, že tyto tabulky jsou velmi populární i mezi rozvádějícími se páry. Celá tato kapitola je navíc propletena nejdůležitější judikaturou.

Neméně důležitou kapitolou je vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům, jež začíná být stále aktuálním tématem, a to z důvodu nástupu druhé vlny světové krize 21. Století. Lidé, a to převážně v produktivním věku, ztrácejí v důsledku zvyšující se nezaměstnanosti v České republice práci a nenacházejí novou. Pokud je to ale možné, mělo by se dítě postarat o své rodiče, a to nejen z důvodu zákonné povinnosti, ale hlavně z pohledu morálního a osobních vazeb ke své rodině, ke svým pokrevním předkům.

Následující kapitola se věnuje společným tématům všech vyživovací povinností, rozebírám obnovení vyživovací povinnosti, započtení, promlčení, splnění za jiného, sociální dávky i zálohování výživného.

V šesté kapitole se dozvídáme o charakteristice řízení o výživném, podmínkách zahájení, účastnících a průběhu řízení. V neposlední řadě rozebírám i problematiku výkonu rozhodnutí.

Osmá kapitola řeší rovněž novinky v souvislosti s přijetím a změnami nového trestního zákoníku.

V poslední kapitole se zmiňuji o aktuální diskuzi ohledně nově vznikajícího kodexu občanského práva, do nějž bude začleněna i úprava výživného a rodinného práva. Měla by tak nastat poměrně velká změna v téměř 50 let starém zákoně o rodině, který za tu dobu nebyl příliš novelizovanou oblastí. V účinnost by měl nový občanský zákoník vejít pravděpodobně v roce 2014.

Důvodem vypracování diplomové práce na téma výživné byla spousta aktuálních otázek ohledně nového trestního zákoníku i připravovaného kodexu občanského zákoníku, nově vzniklé doporučující tabulky pro výpočet výživného a také můj osobní zájem, který je podpořen osobní zkušeností s problematikou výživného.

Seznam literatury

- Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až § 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád II. § 201 až § 376. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Dvořáková Závodská J. a kol.: Manželství a rozvody. Praha: Linde, 2002
- Francová, M., Dvořáková, Závodská J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: ASPI, 2008
- Gřivna, T.: Trestní právo hmotné 3- Judikatura k obec. a zvl. části, Praha Wolters Kluwer ČR, 2010
- Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada, 2002
- Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová J.: Zákon o rodině. Komentář a předpisy související. 8. vydání. Praha: Linde, 2007
- Hendrych, D.: Právní výkladový slovník, 3. vyd., Praha: C.H.Beck, 2009
- Hrušáková, M.: Rodinné právo v aplikační praxi. Praha: C.H.Beck, 2000
- Hrušáková, M.: Rozvod a paragrafy. Praha: Computer Press, 2001
- Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2006
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Rodinné právo. Praktická cvičení. Brno: Masarykova univerzita, 2005
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009
- Kolářová, D.: Rodina a výživné, Praha: Leges, 2011
- Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Praha: Linde, 1995
- Nová, H., Velehrach, M.: Rodinné vztahy v soudní praxi. Praha: Prospektum, 1995
- Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P., a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010
- Petrusek, M.: Velký sociologický slovník, Praha: Karolinum, 1996
- Plecitý, V.: Zákon o rodině. Praha: Eurounion, 2007
- Plecitý, V., Škrejpek, M., Salač, J., Šíma, A.: Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš

Čeněk, 2009

Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. Praha:

C. H.Beck, 1999

Šínová, R. a kol.: Řízení ve věcech rodinněprávních v ČR, Slovensku a Německu a jejich aktuální problémy, Praha: Leges, 2010

Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné. 3. svazek. 5. vydání.

Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2009

Veselá, R. a kol.: Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy. Praha:

Eurolex Bohemia, 2003

Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 6. vydání. Praha: Linde, 2011

Seznam článků

- Antalová, T.: Výživné zletilých dětí. Právo a rodina, 1999, č. 6
- Bartoníčková, K., Křiváčková, J.: Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 a problémy s ní spojené. Praha, Právní rozhledy č.17/2009
- Behr, T.: Sjednocování výživného a neplatiči ve vězení. Právo a rodina, 2010, č. 5
- Dvořáková Závodská J.: Výživné ve světle judikatury. Rodinné právo, 1999, č. 11
- Gregorová, Z., Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Výchova, výživa a státní sociální podpora. Právní rozhledy 1999, č. 4
- Haderka, J.: Odborné závěry konference ke kodifikaci rodinného práva. Právní praxe, 1994, č. 8
- B.Havelková, K.Cidlinská Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě, 2010 www.genderonline.cz
- Jurčík, R.: Institut výživného v historickém kontextu. Právo a rodina, 2000, č. 12
- Kovářová, D.: Výživné mezi rodinnými příslušníky – nebývá to jednoduché. Právo a rodina, 2005
- Králíčková, Z.: České rodinné právo po vstupu ČR do EU. Právní rozhledy, 2005, č. 21
- Králíčková, Z.: Harmonizace a unifikace rodinného práva v Evropě. Právo a rodina, 2003, č. 2
- Králíčková, Z.: Vyživovací povinnost rodičů k dětem. Právo a rodina, 1999, č.10
- Lužná, R.: Právní režim přeplatků na výživném pro nezletilé děti. Právo a rodina, 2010, č. 6
- Lužná, R.: Vymáhání dlužného výživného pro nezletilé dítě. Právo a rodina, 2009, č.10
- Lužná, R.: Vyživovací povinnost k nezletilému dítěti rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody – vybraná judikatura. Právo a rodina, 2008, č. 11
- Lužná, R.: Zásada nenávratnosti spotřebovaného výživného. Právo a rodiny, 2000, č. 2
- Lužná, R.: Zvýšení výživného pro nezletilé děti. Právo a rodina, 2008, č. 12.
- Macková, A.: „Kodifikace rodinného práva“. Právní praxe, 1994, č. 8
- Marešová, A. a kol.: Kriminalita v roce 2007. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, str.14
- Mašek, D.: Trestněprávní ochrana proti neplnění vyživovací povinnosti. Rodinné právo, 1999, č. 8,
- Mašek, D.: Výkon rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti. Právo a rodina, 2000, č. 3

- Mašek, D.: Výživné pro nezletilé děti podnikatelů. *Právo a rodina*, 2004, č. 9
- Nová, H.: Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*, 2001, č. 6
- Nová, H.: Úmluva o právech dítěte a problémy její aplikace v ČR. *Právo a rodina*, 2001, č. 9
- Nová, H.: Výživné u soukromých podnikatelů. *Právní rádce*, 1994, č. 10
- Nová, H.: Vyživovací povinnost obávaná a opomíjená. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 1-2
- Radvanová, S.: Kodifikace rodinného práva. *Právní praxe*, 1995, č. 5
- Radvanová, S.: Stav české rodiny a rodinného práva v současné době. *Právní praxe*, 1999, č. 2-3
- Radvanová, S.: Vyživovací povinnost s otazníky. *Právo a zákonnost*, 1990, č. 8
- Schütz, W.: Výživné v Rakousku, zálohové platby státu a uplatnění relevantního instrumentu Rady Evropy v národním právu, *Právní praxe*, 1999, č. 2-3
- Zezulová, J.: Trestný čin zanedbání povinné výživy z pohledu soudní judikatury. *Právo a rodina*, 2000, č. 6.

Internetové a další zdroje

www.vyzivne.cz (1.5.2011)

http://zpravy.idnes.cz/american-ktery-podstoupil-castecnou-zmenu-pohlavi-otehotnel-pu5-/zpr_archiv.aspx?c=A080327_065706_zajimavosti_klu

www.vyzivne.cz (1.5.2011)

http://zpravy.idnes.cz/american-ktery-podstoupil-castecnou-zmenu-pohlavi-otehotnel-pu5-/zpr_archiv.aspx?c=A080327_065706_zajimavosti_klu

<http://www.parlamentnilisty.cz/profil/clanek.aspx?id=3162>

http://ona.idnes.cz/alimenty-se-zvysuji-soudy-se-zacinaji-ridit-nezavaznymi-tabulkami-1f8-/deti.aspx?c=A110711_144045_deti_abr

<http://www.aperio.cz/poradna/23173>

<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=5453&d=315516>

<http://www.nicm.cz/syndrom-can-charakteristika>

<http://obcanskyzakonik.justice.cz>

http://zpravy.idnes.cz/novy-obcansky-zakonik-prikaze-detem-poslouchat-sve-rodice-paa-/domaci.aspx?c=A111014_191008_domaci_abr

www.k213.cz

<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-metodicke-pomucce-pro-urcovani-vyzivneho-62192.html>

<http://www.nasepenize.cz/tabulky-pro-vypocet-alimentu-pomahaji-soudcum-pul-roku-co-se-zmenilo-7886>

<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-metodicke-pomucce-pro-urcovani-vyzivneho-62192.html>

http://ona.idnes.cz/alimenty-se-zvysuji-soudy-se-zacinaji-ridit-nezavaznymi-tabulkami-1f8-/deti.aspx?c=A110711_144045_deti_abr

B.Havelková, K.Cidlinská Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě, 2010 www.genderonline.cz

<http://finexpert.e15.cz/jak-se-stanovuje-vyzivne>

ec.europa.eu

obcanskyzakonik.justice.cz

www.epravo.cz

www.justice.cz

Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí v teorii a praxi

Resumé

Moje diplomová práce pojednává o vzájemné vyživovací povinnosti rodičů a dětí v teorii a praxi a má 10 kapitol.

V dnešní době je bohužel téma výživného velice aktuální. Naše společnost se stále proměňuje a s ní i její vztahy v rodině. Fungujících rodin stále ubývá a tak potřební členové rodiny se musí domoci svých práv. Každý z nás je rodič nebo dítě a tak se tato téma týká všech z nás.

V první části této práce se snažím definovat základní pojmy tématu mé práce, jako je pojem vyživovací povinnost, definuji rozdíly mezi druhy vyživovací povinnosti, vymezuji subjekty vyživovací povinnosti a zabývám se českou a mezinárodní právní úpravou. Nelze opomenout samostatnou kapitolu, která se zabývá novinkou v podobě budoucí právní úpravy v rámci nového občanského zákoníku.

Hlavní kapitoly se samozřejmě zaměřují na vyživovací povinnost rodičů k dětem a vyživovací povinnost dětí k rodičům. Rozebírám zde základní pojmy a definuji je.

Za zmínku zde stojí výklad nově vytvořených doporučujících tabulek z dílny Ministerstva spravedlnosti pro výpočet výživného, jejich uplatňování v praxi českých soudů a nejnovější praktické judikáty.

Následující kapitola se zabývá problematikou „zálohování výživného“.

Neméně důležitá je i kapitola věnovaná procesní problematice řízení o výživném. Popisuji zde stadia řízení o určení výživného pro dítě a dělení řízení podle toho, zda se jedná o výživné pro nezletilé dítě nebo zletilé dítě.

Poslední velkou kapitolou je výživné z pohledu trestního práva. Věnuji se v ní aktualitám v důsledku platnosti nového trestního zákona, která se zabývá nejen přísnější sankcí za trestný čin zanedbání povinné výživy.

Ve své práci jsem se snažila pojmout celý obsah dané problematiky vzájemného výživného mezi rodiči a dětmi s zaměřením na praxi v podobě nejaktuálnějších poznatků judikatury a odborných článků.

Věřím, že bude zajímavým přínosem pro laiky i odborníky.

Maintenance between parents and children

Resumé

My thesis deals with the mutual maintenance of parents and children in theory and in practice and the thesis consists of ten chapters. The topic of alimony is a very current topic. Our society is constantly changing and its relations in the families as well. The families which are functioning decrease so the needed family members have to seek for their rights. Each of us is a parent or a child, so this topic affects all of us.

The first chapter defines the basic concepts of my thesis, such as the concept of maintenance obligations, the differences between different types of maintenance obligations, the definition of subjects of maintenance obligations and the differences between the Czech and the International legal system. The final part of the first chapter discusses the new regulations of maintenance obligations, which will come into effect with new Civil Code.

The main chapters focus on alimony obligation of parents to children and on alimony obligation of children to parents. I discuss the basic concepts and I define them.

In those chapters the newly created tables from the Ministry of Justice for calculating the alimony with its application in the practice of Czech courts, where also the latest judiciary decisions are mentioned, also are taken into consideration.

The next chapter deals with the topic of „backup alimony“.

Equally important is the next chapter devoted to the proceeding of alimony. I describe the stage of proceeding which determines the alimony for children and I divide the proceedings depending on whether it is the alimony for a minor child or an adult child.

The last extensive chapter deals with the alimony from the side of criminal law. It contains the recent news concerning the new Criminal Code, which deals with the stricter penalties for the criminal offence „the breach of maintenance obligation“.

In my thesis I tried to capture the entire content of the issue of mutual maintenance between parents and children, by focusing on sources from recent case law and specialized articles.

I believe that it will be an interesting contribution for amateurs but also for professionals.

Key words – Klíčová slova:

Maintenance between parents and children – výživné mezi rodiči a dětmi

Family law – rodinné právo

Support obligations – vyživovací povinnost